

TREBALL DE CARRER:

Una proposta metodològica
per la acció socioeducativa
de l'educador social d'Atenció
Primària.

**J.Lluís Canals i Pol·lina.
Educador Social.
Col·legiat núm 49.
Maig de 2.001**

TREBALL DE CARRER: Una proposta metodològica per la acció socioeducativa de l'educador social d'Atenció Primària.

1.- INTRODUCCIÓ.	03
2.- MARC CONCEPTUAL	06
2.1.- EL MEDI COM ESTRUCTURADOR DE LA VIDA QUOTIDIANA.	06
2.1.1.- El carrer: una visió amplia.	06
2.1.2.- Estructures urbanes i problemàtica social.	08
2.1.3.- Carrer i socialització.	15
2.1.4.- El carrer com espai educatiu.	16
2.2.- L'EDUCADOR DE CARRER: VIGÈNCIA I SENTIT DE LA FIGURA PROFESSIONAL.	19
2.2.1.- Evolució històrica de l'educador de carrer.	19
2.2.2.- Definicions i funcions.	20
2.2.3.- Una pràctica en decliu. Raons.	21
2.3.- ÀMBITS D'INTERVENCIÓ I PROBLEMÀTIQUES.	23
2.3.1.- La comunitat en sentit ampli.	23
2.3.2.- Àmbit personal: sectors que formulen baixa demanda institucional.	25
2.3.2.1.- Característiques bàsiques dels menors que es socialitzen al carrer.	26
2.3.3.- La dimensió grupal: Grups d'iguals al carrer.	28
2.3.4.- Noves situacions al carrer.	30
3.- UNA PROPOSTA DE MODEL D'INTERVENCIÓ PER L'ATENCIÓ PRIMÀRIA	32
3.1.- TREBALLAR A PEU DE CARRER. PER A QUÈ?	32
3.2.- FINALITATS.	32
3.3.- REFERENTS BÀSICS DEL TREBALL AL CARRER.	33
3.4.- ESTRATÈGIES METODOLÒGIQUES.	41
3.4.1.- El coneixement del medi.	
3.4.1.1.- L'observació al carrer.	41
3.4.1.2.- El Mapa ecogràfic.	43
3.4.1.3.- Els Itineraris.	44

3.4.2.- Establir Contactes amb persones i grups	44
3.4.2.1.- Fer-se present i teixir la xarxa	44
3.4.2.2.- L'abordatge comunicatiu.	45
3.4.2.3.- Utilització de grups motors i activitats.	47
3.4.3.- El procés d'atenció individual: del carrer al recurs apropiat.	48
3.4.4.- Promoció d'activitats al carrer.	52
3.4.4.1.- El carrer: el pati del Centre Obert.	52
3.4.4.2.- Activitats comunitàries.	55
3.4.5.- Instruments per sistematitzar l'activitat al carrer:	55
3.4.5.1.- Mapa ecogràfic.	56
3.4.5.2.- Graelles d'observació.	63
3.4.5.3.- Diari de treball.	69
3.4.5.4.- Fulls de registre d'itineraris.	70
3.4.5.5.- Fulls de registre d'activitats.	72
3.4.6.- L'avaluació del treball al carrer.	72
3.4.7.- Límits i dificultats: algunes orientacions.	75
4.- CONCLUSIONS	81
5.- BIBLIOGRAFÍA.	
5.1.- Referències Bibliogràfiques.	
5.2.- Una Bibliografia de referència.	

1.- INTRODUCCIÓ

L'objectiu fonamental d'aquest treball, no és un altre que un intent personal de perfilar un model, dotar de sistematització a la pràctica del treball de carrer des del referent concret de l'educador social a l'Atenció Primària. Hi ha ben poca cosa escrita sobre aquesta forma de treball i la que podem trobar ens remet a un moment històric molt llunyà i des d'on la perspectiva d'actuació de l'educador es plantejava més sobre la ideologia i el compromís social que no pas des de la professionalitat i el rigor metodològic. Una excepció a aquesta afirmació la constitueix la publicació de Funes i Comas (2.001) que s'ha produït just en iniciar el meu treball. El propi fet de l'aparició de la publicació i l'interès que a generat em referma en la necessitat de recuperar la intervenció al carrer. Cal divulgar les experiències existents i sistematitzar les formes d'intervenció perquè aquestes pràctiques puguin arribar tant als professionals com als estudiants i convertir-se en pràctiques professionals habituals que millorin l'eficàcia de l'acció social i educativa dels serveis socials.

A diferència de la publicació que he citat, el model que proposo no s'inscriu específicament en l'atenció de proximitat als sectors socials més marginats sinó que s'adreça a tota la comunitat i s'inscriu en un àmbit molt genèric com o és el del Equips Bàsics d'Atenció Social Primària. Es parteix prioritàriament, tot i que no tindria perquè ser així de l'atenció als infants, adolescents i joves de carrer.

Sóc conscient de que el meu intent és molt ambiciós i que de segur que s'expressarà amb insuficiències. Tot i això la meva motivació per emprendre el treball és molt alta ja que fa més de una quinzena d'anys que he treballat contractat sota la denominació d' "educador de carrer". Els noms no neixen de forma arbitrària. Expressen significats i, en aquest cas, un estil d'intervenció cada cop més necessari i absent en la realitat social que ens envolta. Denominació que, per la meua història constitueix una senya d'identitat professional. Cal que l'educador de carrer, com a educador social que és, sigui quelcom més que una construcció social, una filosofia de treball. Se l'ha de dotar d'una construcció metodològica potent i fonamentada. El meu itinerari parteix de la experiència i, amb el pas del anys i de la reflexió sobre la praxis ha donat fruit a aquesta sistematització teòrica. Escriure el saber adquirit m'ha

ajudat a estructurar-lo i es un pas força útil per compartir-lo i millorar-lo. Hem sentiria molt satisfet si aquests full poguessin estimular i ajudar a d'altres companys a millorar les seves pràctiques.

Les fonts que he utilitzat per portar a terme aquest treball han estat aquestes:

- En primer lloc, com he dit, la meua experiència professional d'Educador a Atenció Primària al Serveis Socials de la Part Alta (1986- 1989) i a l'Equip Bàsic d'Atenció Social Primària de Constantí (1990 fins l'actualitat). En la pràctica professional en aquests equips, el treball de carrer sempre ha estat un referent de la meua intervenció. Un treball de carrer, que s'ha tingut que construir amb molt pocs referents teòrics, ja que aquesta pràctica ha estat poc utilitzada i poc divulgada a les nostres comarques. Sóc deutor doncs d'aquests aprenentatges tant als professionals com als usuaris amb qui he tingut la sort de compartir aquestes experiències.

- En segon lloc he utilitzat documents de treball de carrer que s'utilitzen orientant l'exercici professional de les institucions en les que treballo: El document de suport pel treball en infància i joventut a les E.B.A.S.P del Tarragonès (Consell Comarcal del Tarragonès, 1995) i el Projecte de Treball al Carrer (E.B.A.S.P de Constantí, 2000)

- La bibliografia difícil de trobar però que m'ha estat molt útil ha estat: El clàssic de GUERAU, F i TRESCENTS, Adrià (1987), l'experiència del barri Vallecas del Col·lectiu "la Calle" i ARQUERO, Mercedes (1985), el capítol conceptual sobre el carrer de FRANSOY, Pius (1989) editat per la Fundació Sol Hachuel, l'apassionant relat de MONTULL, José Antonio (1994) sobre el treball amb adolescents en risc en un barri barceloní; i, la publicació que he comentat de (COMAS, M i FUNES, J, 2001) que intenta situar conceptualment el treball de carrer des de la transició ideologia – metodologia i que ens aporta sis interessants experiències reals de treball de carrer a Barcelona i al seu cinturó.

- Finalment també he fet referència a decrets de serveis socials i a d'altres llibres i treballs. Especialment destaco la investigació que vaig realitzar amb companys universitaris (CANALS J.LL, FORTUNY. A, GRACIA.F.X, JAVALOY. M, RUIZ. A i PÉREZ.C. 2.001) sobre El Parc de la Ciutat com espai Educatiu que hem serveix per il·lustrar una observació no participant a partir de la utilització de graella d'observació.

El treball és divideix en tres parts:

La primera part és el **marc conceptual** que atén a tres premisses bàsiques:

- 1.- L'espai d'intervenció. El carrer, la vida quotidiana, les relacions espai urbà i espai humà i la influència que exerceix el carrer sobre la socialització.
- 2.- El professional sobre el que ens centren –l'educador de carrer- i la vigència d'aquesta figura.

3.- Els àmbits sobre els quals intervenim, a saber: la comunitat, els grups i els individus. Aquest apartat es centra molt sobre els menors de carrer i les seves característiques i col·lateralment s'apunten les relacions entre carrer, escola i família.

La segona part fa menció específica, a una **proposta concreta de model de treball de carrer des de la perspectiva de l'atenció primària**. Es pretén presentar una opció des d'una perspectiva molt personal. Donades les característiques d'aquest apartat: sistematitzar una pràctica real, les cites a d'altres treballs són menors i em permeto la llicència d'expressar forces opinions de caràcter personal. Es detalla una explicació dels referents del model, una proposta d'estratègies (tècniques, instruments i tipus d'avaluació) i finalment s'apunten les limitacions i dificultats més significatives del treball de carrer aportant algunes orientacions per superar-les.

La tercera part, de caràcter breu, actua com **una síntesi** de tot el treball i s'aporten les conclusions més importants que se'n poden extreure. Finalment s'aporta la bibliografia, tant aquella utilitzada com d'altra que pot ser útil a tots aquells i aquelles que s'interessin pel tema.

2.- MARC CONCEPTUAL

2.1.- EL MEDI COM ESTRUCTURADOR DE LA VIDA QUOTIDIANA

El medi, com a significat, representa el conjunt d'elements externs en el que es desenvolupa la vida dels subjectes. Els espais geogràfics, urbanístics, estructures associatives, socioculturals, econòmiques, institucionals, de serveis... configuren el marc extern de la nostra vida quotidiana i la condicionen. El medi té un paper molt significatiu tant en el nostre desenvolupament personal com social. Des del punt de vista socioeducatiu, cal considerar el medi com a destinatari de les nostres intervencions i les enormes possibilitats que ens ofereix. El medi té dues propietats que són força interessants: és dinàmic i és dúctil, i per tant, obert al canvi i a la millora. Si bé les transformacions que en ell s'originen són la resultant de l'acció més o menys intencional de la pròpia comunitat i les influències i pressions externes que rep, cal considerar la hipòtesi de que es possible orientar canvis a través d'intervencions intencionals de manera que la concreció de nous escenaris faciliti la consecució de determinats objectius.

Podem incidir educativament directament sobre les persones per possibilitar nous aprenentatges i potenciar noves conductes i pautes de relació. En una altra posició complementaria també, podem intervenir millorant l'entorn que envolta el subjecte generant un context més ric i variat d'estímuls per tal que proporcioni un marc més òptim per l'aprenentatge. En definitiva, l'educador pot manipular les variables del medi per optimitzar el procés educatiu. COLOMER (1986:78) ens diu:

“Tradicionalment l'acció pedagògica ha estat interpretada com la relació directa i personal que l'educador estableix amb l'educand, en tot cas amb el grup d'educands. Aquesta interpretació ha explicat de forma molt esbiaixada i incompleta els processos educatius i, concretament la tasca de l'educador. Era un model que no donava menor compte de tot el conjunt de relacions que l'educand estableix amb elements que no són els *educadors*, socialment o professionalment reconeguts com a tals, però que també desencadenen importants influències formatives.”

ROMANYA BLAY (1990: 209) ens reforça aquesta posició quan referint-se al medi urbà afirma que:

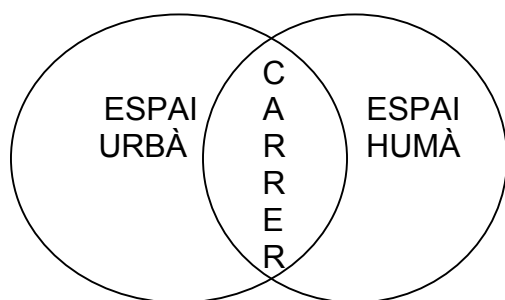
“ (...) per la investigació pedagògica actual, la ciutat que educa és un terreny verge i inexplorat. La investigació pedagògica s'ha tancat, i ho segueix fent de manera predominant, dins els murs escolars. S'afirma molt sovint el valor educatiu i socialitzador de carrers, places, museus, cinemes, teatres, biblioteques, discoteques, comerços, llars, oficines... i, tot això quasi bé no s'estudia ni es valora l'abast educatiu real d'aquests escenaris urbans sobre els seus habitants.

Des de la perspectiva de l'educador social d'atenció Primària pot resultar força potent una perspectiva sistèmica que integri un treball socioeducatiu tant a nivell individual, grupal com a comunitari. Des de la concepció de l'entorn com a nucli d'intervenció, i en concret, des del treball al carrer es poden integrar aquests aspectes. No tant sols podem intervenir sobre el medi sinó que podem implicar als infants i als joves en aquesta acció transformadora.

2.1.1.- EL CARRER: UNA VISIÓ AMPLIA.

Quan parlem de "treball al carrer", el primer que s'ha de fer es definir amb exactitud el que s'entén per *carrer*. Evidentment, *carrer*, fa referència a l'espai físic obert de la ciutat, del barri, de la vila,...però aquest terme tal i com el podem entendre des de l'educació social és quelcom més ampli que això. El carrer és aquell espai que resta fora de l'àmbit de vida domèstic i de l'espai institucionalitzat (l'escola, el treball, l'equipament sociocultural,...). És l'espai totalment públic, informal, l'espai que és alhora de tots i de ningú, el que no requereix cap condició per estar-s'hi, que es gratuït, obert al trànsit, de tothom i a la vista de tots. En un sentit encara més ampli, tot i no complir algunes de les característiques anteriors, i sobretot per la incidència que té a la vida quotidiana dels adolescents i joves, podem situar també dins aquest marc *carrer* els bars, pubs, discoteques, sales de billars, de màquines, és a dir espais d'oci informalitzats on es permet l'anonimat i es dona un baix nivell de control social. Si parlem d' infants i adolescents, el carrer representaria l'únic espai que els menors es poden fer totalment seu, lluny del control del món adult. Podríem situar de manera esquemàtica tres espais en la vida dels menors: la família, l'escola (o el centre educatiu no formal) i el carrer.

Finalment, una imatge ens pot ser força útil per entendre el terme carrer des del punt de vista socioeducatiu: el concepte carrer, es definiria tot just en el punt de confluència, en les relacions entre l'espai urbà i l'espai humà.

2.1.2.- ESTRUCTURES URBANES I PROBLEMÀTICA SOCIAL.

Tot i que no podem establir una relació causa – efecte entre determinada estructures urbanístiques i la problemàtica social amb l'assentament de processos de marginalitat és evident que, sí que existeix una mútua interacció entre les característiques urbanes d'una zona i les dinàmiques convivencials de les persones que hi viuen. Tal com diu FRANSOY, Pius (1989:25):

“La calle física, en sí, es un elemento neutro e indiferente a los procesos de marginación: no es un factor positivo ni negativo por sí mismo.

El problema no esta en la calle, sino en el uso positivo o negativo que se hace de ella, y en las actitudes sociales o antisociales que se mantienen en ella.

La calle es asiento de muchas cosas: de grupos sociales, de transeúntes, de servicios y de actividades económicas que pueden condicionar su mayor o menor conflictividad.”

Normalment totes les ciutats presenten una marcada diversitat urbanística. Aquesta diversitat es deu tant a la funció que realitza el sector concret a la ciutat (comercial, serveis, oci, vivendes familiars, passeig...) com a la pròpia evolució històrica del seu procés de assentament (cascs antics, eixamples, barris perifèrics...). Aquest determina les formes estructurals de les vivendes i dels carrers.

Aquestes zones (o barris, o sectors,...), en funció de les condicions de qualitat de vida i oportunitats que ofereixen obtenen una determinada cotització econòmica. Aquesta exigència determina un grau diferenciat de possibilitats de accés a les persones que provoca certa homogenització de les pautes socioculturals i dels nivells econòmics de les persones que s'hi instal·len a viure.

Tanmateix, el grau d'adequació, conservació i neteja del carrer per part dels serveis públics, també dependrà de la zona on està ubicat, la funció que realitza i el grau de poder i possibilitats d'exigència de les persones que hi habiten.

D'aquesta manera es va configurant un procés d'influència mútua entre l'estructura física urbana i l'estructura política humana que acaba conferint una determinada identitat a una zona de la ciutat.

De manera esquemàtica podem distingir els següents tipus de zones urbanes:

a.- Centres Urbans:

Normalment el centre urbà té tres funcions: econòmica – comercial; administrativa – organitzativa i, de lleure - aparador.

Els carrers i avingudes solen ser amplis, amb una provisió adequada de mobiliari urbà i en un estat satisfactori de conservació i neteja. Els edificis estan construïts sota un criteris arquitectònics funcionals - estètics.

El trànsit de vehicles és important tot i que es creen "illes peatonals" per permetre el trànsit distès de les persones a les àrees comercials. Degut a la funció econòmica comercial trobarem tot tipus d'establiments. Per la seva funció administrativa s'hi ubiquen multitud de institucions i de serveis que requeriran el desplaçament dels habitants de la ciutat al centre per tal de fer gestions. La concentració de serveis configura aquesta zona com un espai laboral important de la ciutat. Per la funció de lleure i d'aparador trobarem amplis passeigs, places, zones verdes fonts, estàtues,...que permeten un respir (més o menys consumista) al ciutadà. La funció d'aparador pretén concentrar la imatge de la ciutat en una zona concreta. Aquest fet provoca que hi hagi una tendència a concentrar-hi també la majoria dels actes culturals cercant la seva repercussió.

La funció del Centre com espai d'habitatge és menys important. Les famílies que hi viuen solen tenir un alt nivell adquisitiu. Pel que fa a les relacions humanes hi predomina una certa dispersió i anonimat. Al carrer del centre, com espai humà, hi trobarem fonamentalment l'individu aïllat que va de pas, el nucli familiar que passeja o va de compres i el grup reduït (de joves, de gent gran,..) que gaudeixen una estona d'oci. És poc freqüent trobar nens jugant al carrer de manera autònoma i normalment ho faran sota la mirada dels adults en espais expressament configurats per aquest ús.

Tot i aquesta imatge, el conflicte és freqüent i té una repercussió social amplificada en aquesta zona de la ciutat ja que es fa necessari preservar la bona imatge. La marginalitat es fa evident als centres de les nostres ciutats perquè ofereix oportunitat d'activitat econòmica.

Així, a les cruïlles hi trobarem els neteja parabrises més o menys insistents, els captaires que s'asseuen amb un improvisat cartell a les voreres i ens obren les portes de les esglésies, els venedors de mocadors de paper, les improvisades "paradetes" al terra dels immigrants, les gitanes que venen alls o la roba "a munts", els cantaires i artistes més o menys afortunats.... Tot i el tòpic de perillositat dels barris perifèric, les estadístiques de delictivitat ens indiquen que el centre de la ciutat és un lloc privilegiat per la comissió de robatoris tant a persones, establiments com a vehicles. L'existència de determinades zones d'oci juvenil també poden provocar conflictes importants durant les nits i els caps de setmana.

b.- Els Eixamples:

L'eixample, com conjunt d'edificacions de recent construcció, es defineix en relació al centre per la seva funció d'habitatge en detriment de la comercial, administrativa i d'oci. Podríem dir que l'eixample té una marcada dependència del centre: Com més s'allunya del mateix més disminueix la seva cotització i canvia la configuració dels carrers, edificis, serveis i tipus de comerç que s'hi implanten. Aquest és un espai de petit comerç de consum familiar. El trànsit de persones disminueix en funció de l'allunyament del centre. Els carrers solen ser tipus corredor i els edificis responen més a criteris funcionals que no pas formals. L'àmbit de vida es situa fonamentalment a l'interior de la vivendes.

c.- Els Cascs Antics: El Cascs antics han perdut la seva funcionalitat en les ciutats actuals. Els seus carrers estrets dificulten la circulació dels vehicles i les condicions deficitàries de les velles vivendes han provocat que les famílies amb capacitat adquisitiva es desplacin a les zones centre i d'eixample. Evidentment, fruit dels lloguers més baixos, les vivendes ara estan ocupades per altres famílies amb un nivell sociocultural més baix. Tot i les honoroses excepcions d'algunes ciutats, que han fet un important esforç de recuperació i remodelació dels seus cascs antics, cada cop són més freqüents els ensorraments de vivendes fruit del seu grau de degradació. FRANSOY, Pius (1989:24) ens diu:

“ (...) son las calle *corredor* de los cascos antiguos de las ciudades las que presentan una mayor conflictividad. ello viene dado por el deterioro de las viviendas (...) a las bajísimas rentas y a la común presencia de pensiones de ínfima categoría, que generalmente albergan a elementos marginales, y de burdeles, con la carga de conflictividad que acarrear. Todo ello lleva aparejado un bajo nivel sociocultural y socioeconómico de sus habitantes”

Trobem també, als cascs antics un nombre elevat de gent gran que viu en una greu situació de desemparament, aïllament i de precarietat en unes vivendes en les que manquen unes condicions de serveis i salubritat bàsiques. Pel que fa als infants, els carrers estrets dels cascs antics deixen poc lloc pel joc al carrer. Tot i això es freqüent trobar grups d'infants i adolescents que aprofiten les petites places i racons que els ofereix l'entorn.

d.- Els barris de perifèria:

Es dona una relació inequívoca entre els processos migratoris dels 60 i 70 i la creació de barris a la perifèria de les grans ciutats. Com ens diu FUNES, Jaume (1990:29) la clau social d'aquests barris està en la emigració. La funció d'aquests barris es principalment la de vivendes – dormitori de treballadors de baix nivell de qualificació. Tot i que en les últims quinze anys, s'han produït millores en aquests barris, les seves condicions de habitabilitat solen deixar molt que desitjar. FRANSOY, Pius (1989: 26-27) ens diu en relació a aquests barris:

(...) los barrios con mayor contenido marginal se sitúan en la periferia de los cascos urbanos. Estos barrios adolecen de puntos físicos de conexión con el centro de la ciudad: las comunicaciones y los accesos son deficientes. No hay continuidad urbana homogénea. Son, por otra parte, barrios que han crecido desgajados y de golpe, y que han recibido, en un espacio de tiempo muy breve, un aluvión de personas con la incoherencia social que esto conlleva. Son barrios dormitorio, cuya única función es la de servir de residencia. Carecen de instalaciones, instituciones y centros sanitarios, de trabajo, comerciales y de cultura y ocio, con la falta de diversidad humana y social que esto supone. Esta falta de diversidad social se ve acrecentada por la falta de interconexión con otros barrios próximos, y por el progresivo deterioro de sus entornos que se vuelven inhóspitos.

La ordenación abierta, inspirada en los países sajones donde los espacios verdes son apreciados, no ha hallado acomodo en nuestro país, arraigado a modelos urbanísticos bien distintos y comunes a los países mediterráneos.

Esta falta de aprecio por los espacios abiertos ha propiciado que, lo que fue diseñado como zonas verdes, se haya degradado y convertido en descampados que parecen haber sido pisados por el mismísimo caballo de Atila.

Por último, a estos barrios confluye una masa de inmigrantes de otras regiones con una importante carga de desarraigo social y cultural, y con muy bajo nivel socioeconómico, que espera que las soluciones vengan siempre de arriba, de la administración o del cielo.”

La vida al carrer és desenvolupa força en aquests barris producte fonamentalment de tres raons:

En primer lloc cal considerar un índex més alt de desocupació, que fa que les persones gaudeixin de més temps d'oci forçat.

Aquest oci forçat i les pròpies condicions de vida pot convertir l'habitatge en un espai que es percep més aviat com a angoixant que no pas com una llar de tranquil·litat i confort. El bar, la placeta... proporcionen relació.

Finalment, cal tenir en compte els referents culturals de les persones que hi viuen. En les regions de procedència el contacte veïnal i el desenvolupament de la vida al carrer és un component important de la vida quotidiana.

Pel que fa als infants i adolescents aquest tipus de barri ofereix forces oportunitats perquè desenvolupin una part important de la seva vida al carrer. En primer lloc la pròpia situació de la llar (desestructura familiar, amuntegament, desatenció,...) aboca als menors al carrer que els ofereix un espai on es senten més a gust. D'altra banda gaudeixen de multitud de racons i espais oberts a les zones límit i a l'interior del barri que constitueix un bon escenari per desenvolupar les seves activitats.

e.- Les urbanitzacions:

La manca d'espai físic de les ciutats i l'encariment del sòl ha provocat en aquests últims anys en una bona part del territori un marcat fenomen de construcció d'urbanitzacions que s'escampen per un radi d'entre 20-25 quilòmetres de l'entorn de la població de referència laboral. Aquest fet ha incidit força en la configuració urbana de molts petits pobles que estan dins aquest radi. Per una part han viscut l'abandonament del seu nucli antic de les famílies amb capacitat adquisitiva i per l'altra s'han trobat amb un augment sobtat de població i una forta demanda de serveis que per la ubicació de les urbanitzacions els és cada cop més difícil d'assumir. La funció dormitori aquí ve acompanyada del mite de viure a l'entorn natural que normalment té poc a veure amb la realitat.

El tipus de construcció bàsic de la urbanització sol ser la casa unifamiliar o els típics adossats. Tret d'algunes urbanitzacions "d'alt standing" aquest tipus d'estructura urbana també comporta alguns problemes dels que destacarem els següents:

- Manca de serveis. No hi solen haver botigues, ni comerços; la compra o la gestió impliquen sempre un desplaçament amb vehicle.

- Manca de cohesió urbana: Absència d'espais referencials (places, passeigs, equipaments públics...) que atorguin identitat a l'entorn. Normalment, en el procés de construcció hi ha hagut una despreocupació total per tot allò extern al propi habitatge.

- Processos inacabats d'urbanització de l'entorn: Es freqüent la manca de voreres, il·luminació, mobiliari urbà, presència d'erms, camins sense asfaltar... que atorguen a la urbanització un aspecte que convida poc a fer vida fora de l'habitatge.

- Dificultat de transports: És força comú que existeixi una distància important entre les urbanitzacions i els nuclis urbans més propers. La majoria de vegades les línies convencionals de transport no arriben a aquestes urbanitzacions.

- Poca presència humana a l'entorn: el fet de que la urbanització té la funció de dormitori fa que durant llargs espais horaris estigui totalment deshabitada. Als vespres normalment les persones no surten de l'interior de l'habitatge. Aquesta manca de vida comunitària pot tenir un impacte significatiu en persones que no estan subjectes a una ocupació laboral o escolar (gent gran, mestresses de casa,...) així com crear una sensació de solitud i inseguretat.

- Presència de cada cop més significativa de famílies de baix nivell socioeconòmic. Tot i que la urbanització té actualment una tendència marcada a la funció de primer habitatge, aquesta molt sovint es barreja amb l'anterior de segona residència. Famílies que han tingut problemes econòmics significatius s'han vist forçats a abandonar el pis de la ciutat i utilitzar com habitatge principal la segona residència. Aquesta situació es especialment greu quan es tracta de gent gran, ja que resten totalment aïllats i sense accés a serveis bàsics i quan la família no disposa de vehicle.

f.- Els poblats i les agrupacions de vivendes - parcel·les d'autoconstrucció

Aquest tipus d'estructura, sortosament cada cop menys freqüent als voltants de les ciutats, no respon a cap mena de planificació urbanística sinó que s'han generat a partir de l'autoconstrucció. Els materials de construcció són de baixa qualitat i en molts casos totalment improvisats. Les vivendes, normalment petites poden tenir una mancança absoluta de serveis bàsics (aigua, llum, clavegueram, calefacció) i la insalubritat i amuntegament està a l'ordre del dia. Els improvisats carrers (o dit d'altra manera, espais entre les construccions) no disposen de cap mena de mobiliari urbà ni voreres. El fet de que estiguin sense asfaltar fa que quan plou es converteixin en autèntics fangars.

Els grups socials que viuen en aquestes zones tenen un alt component de marginalitat ja que el propi entorn ha sorgit de la pròpia impossibilitat de accés a l'habitatge. L'economia submergida i l'activitat delictiva constitueixen les poques fonts d'ingressos de les famílies que hi viuen. Aquests poblats es perceben com punts negres que constitueixen veritables "guettos" i es desenvolupen al marge de la ciutat. Normalment aquestes zones són desconegudes per la majoria dels ciutadans i desatenses quasi a tots els nivells en la provisió de serveis per les institucions públiques.

Pel que fa als menors podem dir que fan pràcticament la totalitat de la seva vida al carrer. El maltractament, la desatenció i la desescolarització són situacions freqüents. Podem trobar força sovint a aquests menors intentant aportar recursos econòmics a la família fent la tria als abocadors o utilitzats com a captaires al centre de la ciutat.

En resum, hem pogut veure com les determinades configuracions físiques d'espais urbans afecten i defineixen la vida dels col·lectius humans que s'hi ubiquen. També, en sentit contrari, aquestes dinàmiques comunitàries creen, alteren i reconfiguren aquests espais urbans. Tot això ens apropa a una hipòtesi de treball que ens indica que:

una intervenció positiva sobre la configuració física del medi urbà afectarà positivament la qualitat de vida dels veïns i, que també, una intervenció social, educativa i assistencial sobre la comunitat influirà a mig-llarg termini sobre la pròpia estructura de habitabilitat de les vivendes, dels carrers i de millora del barri.

En FRANSOYS, Pius (1989: 26-29) ens fa evident la interacció dels factors humans i urbanístics en la configuració del conflicte al carrer:

"Es importante, pues, bajo el punto de vista urbanístico, evitar la compartimentación de los barrios y las soluciones de continuidad; compartir equipamientos y tender a una transparencia urbana que interconecte a todos los barrios y permita flujo humano y la convivencia social. (...)

El individuo que es conflictivo en el seno de la familia o en la escuela, lo es también en la calle. El problema estriba en que los grupos de individuos conflictivos institucionalicen una determinada forma de vivir en unas calles o en unos barrios concretos, convirtiéndolos en cotos cerrados y estableciendo fronteras. Es preciso analizar por qué algunas calles son tomadas por grupos de jóvenes; por qué unas calles son socialmente sanas y otras conflictivas, y por qué, en definitiva, se produce la privatización de algunas calles.

Las calles no están pautadas. son lugares públicos en los que unas reglas generales de comportamiento social establecen unas pautas teóricas de conducta. Y estas reglas generales y abstractas pierden fuerza ante la inmediatez de las normas de un grupo cerrado. Son así los grupos articulados que ocupan las calles los que crean las pautas de comportamiento. Llevando este hecho al terreno de la marginación, vemos cómo los grupos conflictivos eligen como territorio, preferentemente, los grandes espacios sin iluminación, con bajos diáfanos y abiertos sin locales comerciales.

Es decir, los lugares en los que no existe control social y que suponen un reducto o escondite donde desarrollar actividades no aceptadas socialmente. Rehuyen pues, el control social que supone la simple presencia humana de las calles más concurridas. De esta forma, en las calles *corredor* la simple concurrencia humana y la sensación de sentirse observados aporta un cierto control.

Hay, sin embargo, dos elementos a considerar en el proceso de privatización de los espacios urbanos: por una parte, los grupos que *toman* la calle o determinados espacios y, por otra, la inhibición y el temor de quienes rehuyen los territorios tomados, dejándolos de esta forma sin arropo social. La calle se transforma así en una frontera entre dos posiciones: de una parte está la *trinchera*, es decir, los grupos conflictivos posicionados; de otra, el vecindario y las instancias de poder que entienden la falta de pautas de la calle como sinónimo de *ciudad sin ley*. Las acciones a emprender entonces pueden ser represivas o profilácticas: a esta *ciudad sin ley* se envía al policía o al trabajador social según el talante de las instancias correspondientes, pero con una misma finalidad: resolver el problema de una forma unilateral.”

2.1.3.- CARRER I SOCIALITZACIÓ.

Els entorns naturals de socialització dels infants i adolescents els podríem dividir en dos tipus:

Els que impliquen als adults que exerceixen un control en el procés de socialització: la família i l'escola (o d'altres espais educatius no formals)

Els que impliquen els iguals en la socialització: el grup de carrer en seria un exemple.

Una adequada socialització dels menors seria aquella que podria combinar un aprenentatge social en les tres dimensions: un aprenentatge formalitzat i dirigit intencionalment (a l'escola), un aprenentatge informal imitatiu que aporta models i incorpora elements de seguretat, afecte i control (la família) i un espai autònom on el menor pot fer descobriments, provar-se i relacionar-se des d'una identitat pròpia que va construint.

El carrer, en sí mateix no és un element negatiu per la socialització del menor. Ben al contrari, el carrer pot aportar una gran varietat i riquesa d'estímuls, pot ser un espai privilegiat pel joc, pel desenvolupament físic i per una interacció més autònoma i lliure amb els altres infants. No fa gaires anys (i encara això es realitza en alguns barris i en l'entorn rural) uns medis urbans menys durs que els actuals, han proporcionat a successives generacions espais immillorables que els varen reportar experiències molt positives en el seu procés de creixement.

El carrer es converteix en un problema quan falla la família i el menor s'allunya de l'escola i passa a ser l'únic espai de socialització sense la concurrència d'adults positius: Com diu FRANSOY, Pius (1989:18):

“Si la presencia adulta no existe o es inadecuada, el menor presenta dificultades en su vivir social. La expresión de esta dificultad es su progresivo abandono de la familia, de la escuela, y su afianzamiento en el medio natural.

Según la respuesta que reciba del adulto, el adolescente acabará por auto identificarse como conflictivo, y la calle se convertirá en conflicto.

(...) Esta calle, la de las grandes ciudades, es un medio anónimo. si el menor queda fuera de los ámbitos naturales de socialización, está en disposición de pasar desapercibido a los ojos de los adultos y evidentemente a los ojos de las normas. Éstas se difuminan y el control que en los pueblos ejercen los vecinos, en la ciudad sólo lo ejercen los medios de control formal. Sólo a través de los mismos niños de calle puede establecerse una identificación, necesaria por otra parte. El adolescente necesita comunicarse, establecer relación (ésta será la puerta de entrada en el mundo de los adolescentes en dificultades), pero el mundo adulto está cerrado. La presencia adulta permitiría i permite, cuando se da, una incorporación progresiva a la sociedad.”

Un altra aspecte a considerar són els valors que imperen en un entorn de carrer marginal. Si l'entorn social es pobre, els estímuls que es reben són escassos i inadequats. Els valors dominants són diferents dels contexts “normalitzats” i el menor es socialitza en la marginalitat. ARQUERO, Mercedes (1995: 109-110) ens aporta aspectes claus d'aquest procés de socialització:

En primer lloc el menor troba la cosa més normal el fet d'estar sense fer res .Tot el temps es lleure.

S'instaura una forma de vida on les normes són absents. No hi ha responsabilitats, obligacions. Els nois/es s'aixequen tard, van a dormir quan volen, no hi ha horaris definits per menjar i es menja qualsevol cosa. No tenen cura de l'aspecte personal.

Es relacionen amb adults marginals que tenen uns valors totalment distanciats del model social majoritari: acceptació de la delictivitat, consum d'alcohol i de drogues,...Aquest estil de vida on es senten competents els aporta unes sensacions molt més estimulants que no pas les que els pot proporcionar l'escola on s'han sentit desvaloritzats. Es produeix doncs un rebuig per la cultura i l'aprenentatge acadèmic com a font de promoció personal i social.

La vivència personal del conflicte permanent i la resposta agressiva com a mètode per enfrontar-lo s'interioritzen i s'instauren com a mecanisme d'adaptació.

GUERAU D'ARELLANO (1987:15-16) ens parla també de la manca de referents afectius en la que els menors s'han de desenvolupar:

“Sobre todo, la calle, no resuelve la vida a los niños y adolescentes porque aún necesitan la dimensión de ternura exigida por la especie humana para articularse en la realidad, incluso física. (...) El niño, el adolescente y el joven recién hecho, buscan, en vano, en la calle lo que no recibieron en su hogar. Si no reciben apoyo educativo sólo encuentran retazos para construir su trama afectiva”

En definitiva, si davant d'aquesta situació, no s'assegura una presència adulta positiva que els faciliti alternatives al model de vida i els apropi amb la societat, el procés de inadaptació social segurament serà irreversible.

2.1.4.- EL CARRER COM ESPAI EDUCATIU

En els apartats anteriors he intentant exposar tres aspectes que hem permeten emmarcar el carrer com espai d'intervenció educativa: que entenc per treball de carrer, quines relacions existeixen entre els marcs urbanístics i les relacions socials i finalment com quin tipus de processos de socialització es poden produir des del carrer.

ARQUERO Mercedes (1995:33) ens introdueix ara a la potencialitat educativa de l'educació des del carrer:

“(...) conocer desde la pedagogía de la vida cotidiana el potencial relacional de la comunidad nos confirma en la idea de que todo espacio y momento es educativo convirtiéndose la calle, el barrio, en una herramienta para la transformación (...) El barrio como un recurso pedagógico que no se ofrece de forma espontánea sino que el/la educador/a ha de saber utilizar y sacar resultados (...)”

Tenim diverses maneres de fer un ús educatiu del carrer. Aquí exposaré de manera sintètica alguna d'aquestes possibilitats:

a.- Utilitzar el carrer per dinamitzar la comunitat: La programació d'activitats al carrer crea espais de relació entre els veïnats. Aporta ocasions per compartir experiències comuns, per crear una identitat compartida i per afavorir la comunicació. El carrer es pot convertir en un espai lúdic, viu, quelcom més que un espai anònim de trànsit. Són moltes les possibilitats que tenim al nostre abast per animar la vida pública per la qual no són tampoc necessaris un dispendi de recursos. Des de l'organització de ginkames, descobertes, jocs al carrer fins a projeccions de pel·lícules a l'estiu, actuacions dels propis nois i noies, titelles, tallers a l'aire lliure. Aquest tipus d'activitats ens permeten implicar a les associacions de la comunitat així com als propis infants, nois i noies amb els que intervenim. És una forma de fer-los sentir protagonistes.

b.- Crear espais estables de joc al carrer: El joc és la forma d'aprenentatge més natural de l'infant. Actualment les formes de vida han situat als infants en una dinàmica consistent en anar de l'escola a casa, en l'abús de la televisió i el vídeo - joc o en un excés d'activitats extraescolars de caràcter excessivament formalitzades. El carrer és un espai pel trànsit de vehicles excessivament perillós perquè els infants desenvolupin els seus jocs autònomament. Als barris de la perifèria on aquestes costums tant urbanes, no estan arrelades, i on possiblement els infants puguin gaudir de més espais, moltes vegades, els pares veuen el carrer com un espai negatiu i perillós per l'ambient que s'hi viu. Situar educadors, de forma periòdica i estable en determinades places i parcs possibilita un context de confiança que permet facilitar que els infants amplïin les seves relacions amb altres infants, gaudir de l'aire lliure, exercitar-se físicament, provar-se, incorporar l'aprenentatge de regles i estimular la cooperació entre ells. Aquest tipus de projectes tenen un cost baix i poden representar moltes vegades una alternativa a la realització dels clàssics tallers en un local tancat que segurament els infants ja hauran fet a l'escola.

c.- Acompanyar el creixement dels infants i adolescents joves més marginalitzats. MONTULL, José Antonio (1994: 71) ens il·lustra molt bé i ens posa en evidència l'existència de sectors de menors que difícilment acudirán a les activitats que programem:

“En primer lugar nuestra salida a la calle. De alguna manera fuimos al encuentro de ellos. Fuimos a su ambiente y hablamos de su vida y de sus historias. No esperamos a que ellos viniera, fuimos a buscarlos. Creo que no basta con tener Centros y relacionarse con los jóvenes de nuestros Centros, hay que ir a buscar a los jóvenes, hay que salir a su ambiente; hay que romper con esta idea que muchas veces tienen de que los educadores están donde hacen la educación (escuelas, parroquias, esplanas...)”

Cuando los educadores salen a la calle, demuestran claramente que la educación no se restringe a ámbitos físicos concretos, que lo importante no son los proyectos y los locales, sino las personas y los educadores.

És un tópic, pero los jóvenes en dificultad no pueden entrar en nuestros proyectos si nosotros no nos acercamos a los suyos; no pueden valorar lo que para nosotros es importante si nosotros no valoramos lo que para ellos es importante y no es antieducativo.”

Fer-se present al carrer, és la millor manera de contactar amb aquests menors en las que la intervenció educativa és més prioritària. Es tracta d'anar construint amb ells un diàleg que, inicialment és més possible des del seu medi. Es tracta de situar un adult entre el grup de menors de carrer que pugui fer de pont i d'interlocutor per tal de redireccionar el procés de socialització. El carrer, és un espai neutral on ens serà més fàcil enquadrar la nostra relació: no necessitem una normativa, no hi ha materials que puguin ser robats, podrem abandonar el camp sempre que ho considerem oportú. Això no ho podríem fer amb la mateixa facilitat, amb aquesta tipologia de nois, dins els límits que ens imposa el centre. L'estratègia inicial, després dels primers contactes serà la d'utilitzar *mediacions educatives*. Per explicar aquest terme, que millor, que les paraules de l'educador Faustino Guerau d'Arellano (1987: 19-20) de qui he extret el terme:

“Los recursos de la calle, si pensamos en el educador, se convierten en mediaciones. ¿ Qué es -educativamente- una mediación?

Una mediación es una realidad concreta (en general empírica, que se capta por los sentidos) situada entre el educador y el educando, que da consistencia, objetividad y realismo al diálogo implicado que se establece entre ambos, en la convivencia cotidiana. Puede ser una pelea callejera, una borrachera, una fuga escolar ocultada en el barrio, un ligue, una contienda familiar, un baile, una fiesta, un partido de fútbol, una situación laboral, un problema de paro, una noticia de prensa o televisión, la comisión de un delito, una amenaza policial, un triunfo profesional...”

Possiblement amb un treball pacient, continuat podrem anar oferint alternatives fins a conduir aquests menors a altres recursos on fer intervencions més reglades, intenses i formalitzades.

Tot i que en aquest treball m'estic centrant bastant en l'àmbit dels menors (normalment una prioritat de l'educador d'atenció primària), l'ús educatiu del carrer pot fer-se extensiu a d'altres sectors de població més *normalitzats* o més *marginalitzats*.

2.2.- L'EDUCADOR DE CARRER: VIGÈNCIA I SENTIT DE LA FIGURA PROFESSIONAL

2.2.1.- EVOLUCIÓ HISTÒRICA DE L'EDUCADOR DE CARRER.

Segons COMAS i FUNES (2001: 8) les primeres experiències de treball al carrer, pel que fa a l'estat, es situen a Barcelona a meitat dels anys 70. Aquesta figura neix de la iniciativa social amb una càrrega ideològica molt forta, amb cert voluntarisme i molt de compromís social. Progressivament en sortir de la dictadura franquista els Ajuntaments democràtics van creant les seves àrees de Benestar Social i van incorporant els educadors de carrer. A l'àrea metropolitana de Barcelona durant els 80 es consoliden aquestes experiències i es potencien certes estratègies sota la denominació d'*acció educativa ambiental*.

“D'aquella època sonen noms com Pius Fransoy, Jaume Funes, Toni Julià, César Muñoz, Faustino Guerau, la gent d'Obinso, de IRES, del GREDJ, etc. que van contribuir a definir una nova manera d'actuar amb els infants i joves en situació de risc social: en lloc de separar-los del medi, es tractava d'atendre'ls en el propi entorn” (COMAS I FUNES 2001: 8).

Poc a poc, i tot que d'una manera molt difusa aquestes primeres experiències van agafant un cos teòric. L'Escola “Flor de Maig” de la Diputació de Barcelona, que es crea a l'any 1981 (i que agafa el relleu del Centre de Formació d'Educadors Especialitzats de Barcelona –ICE, Universitat de Barcelona 1969-1980) ofereix una titulació de Formació Professional que contribueix a la consolidació d'aquesta figura.

Aquesta inicial identificació del treball de carrer com estratègia d'intervenció de l'educador fa que, des del model de Serveis Socials de la Generalitat de Catalunya, es denomini formalment *Educador de Carrer* als educadors de les U.B.A.S.P (Unitats Bàsiques d'Atenció Social Primària) mentre que als educadors en sentit ampli (pel que fa a la intervenció en processos d'inadaptació social) se'ls anomena *educadors especialitzats*.

Tot i el progressiu desplegament de recursos de l'administració (Llei de Serveis Socials, 1986) no podem dir que l'estratègia d'intervenció al carrer es consolidi. Ben al contrari, com més es defineix la figura professional de l'educador social, més s'estructura la formació reglada (Decret- Llei 1991 de creació de la Diplomatura d'Educació Social), es consolida la professió (Creació del Col·legi Professional –1998) i es milloren les condicions laborals més, s'abandona la intervenció de l'educador al carrer. Actualment les experiències de treball des del carrer són molt limitades i aquest nom d' *educador de carrer* més que respondre a una realitat representa un vestigi històric. En l'actualitat la intervenció dels “*educadors de carrer*”, pel que fa a l'Atenció Primària es situa més dins l'àmbit institucional en una posició de recepció de la demanda i amb una preponderància de l'atenció individualitzada.

Pel que fa al treball grupal o comunitari es més freqüent que s'assumeixi un paper coordinatiu (dels centres oberts o pretallers) i de treball en xarxa institucional (escoles, justícia juvenil, EAIAS, Serveis de formació laboral,...) que no pas un treball directe sobre els grups de població o de dinamització del barri.

2.2.2.- DEFINICIONS I FUNCIONS

Podem trobar forces definicions de l'educador de carrer:

- Per Comas i Funes (2001: 15):

“El treball de carrer és una forma d'actuar en els espais naturals dels marginats. Hi ha formes adequades per a treballar amb aquest tipus de població i formes inadequades ,i podem afirmar que la metodologia “del carrer” és la forma més rendible, més útil. És també la forma més respectuosa, ja que té en compte l'interès de les persones. I en certs casos és l'única forma d'actuació possible”

D'aquesta manera l'educador de carrer es defineix per treballar amb marginats (sobretot la franja d'adolescents i joves), amb proximitat, disponibilitat, des de l'espai quotidià i informal amb un estil de treball comunicatiu que connecta a l'usuari amb la societat essent sempre el protagonista del seu propi procés.

- Faustino Guerau (1987:34) defineix a l'educador de carrer com *educador especializado de calle* i considera que el fet de que treballi al carrer no és determinant de les seves funcions:

“¿ Qué es, entonces, un educador especializado de calle?. Es un ciudadano intencionalmente preparado para apoyar procesos evolutivos de niños y adolescentes que tienen especiales dificultades para instalar su vida en área aceptable de personalidad individual y colectiva y que, por razones histórico-sociales coyunturales, realiza este servicio sobre todo en el espacio calle. (...) Que el educador, actualmente, trabaje en la calle (sin descartar otros espacios) responde a una situación histórico-social y es coyuntural. Lo fundamental de sus funciones no queda anulado si cambia de espacio. De todas formas sí que el espacio calle da un continente que tiene su idiosincrasia propia y moviliza formas de observación-intervención en el educador especializado de calle. (...)

El educador especializado de calle es “quien vive el proceso evolutivo externo e interno del chaval, en un barrio concreto, como espacio real-simbólico del amplio espacio social

- Des del Programa de Reinserción de los Servicios Sociales (Ajuntament de Madrid, 1986 a, ARQUERO Mercedes 1995:68) es defineix l'educador de carrer d'aquesta manera:

“el educador o educadora de calle es una persona de referencia, alternativa a los modelos del entorno, en contacto directo con la realidad cotidiana de jóvenes desfavorecidos, que apoya un proceso educativo en los mismos, que les permite integrarse de forma crítica y normalizada con el entramado social que los rodea.”

- ARQUERO, Mercedes (1995: 70-71) des de l'Associació Cultural "La Kalle" recull un cúmul de definicions sobre l'educador de carrer i acaba arribant a una conceptualització bastant similar a la de COMAS i FUNES:

"Saltan a la vista, en relación con las definiciones, algunas cuestiones tales como que el educador de calle se encuentra inmerso en el concepto de educador social o especializado y aparentemente es el ámbito de actuación, la calle, lo que le diferencia de otros profesionales dotándole de una identidad propia en cuanto a funciones y método (...)

una definición cercana a lo que entendemos que es el educador/a de calle, definición que se articula en torno a:

- Contacto directo con la realidad, en la calle, en el barrio.
- Desde lo cotidiano.
- Con jóvenes desfavorecidos.
- Aceptándoles.
- Apoyando procesos educativos que permitan un crecimiento personal, una inserción crítica en el entramado social.
- Generando alternativas.
- Proporcionando, movilizandolos medios y recursos que favorezcan dicho proceso.
- Sensibilizando a, y trabajando con la comunidad.(...)

(...) parece que queda claro cuál es la misión de un/a educador/a de calle a grandes rasgos: Detectar situaciones de riesgo y trabajar con jóvenes desfavorecidos socialmente, con el fin de proporcionar su integración personal – social crítica. Es un trabajo a desarrollar en el medio natural del joven: la calle, el barrio... entendidos en un sentido amplio, como espacio de vida cotidiano al que, normalmente no llega las instituciones."

2.2.3.- UNA PRÀCTICA EN DECLIU: RAONS

Al meu entendre situaria en tres, les raons de perquè el treball al carrer com a metodologia de treball educatiu, és, ara per ara, una pràctica de tant baixa incidència :

a.- **L'excessiva vinculació d'una metodologia de treball a una concepció professional fortament marcada per la ideologia i el compromís social.** Quan aquesta concepció professional queda obsoleta per l'evolució històrica, desapareix amb ella l'ús d'una determinada estratègia metodològica que es perfectament potent en l'actualitat. Des de la meva posició personal, a hores d'ara, s'hauria de parlar de *l'educador social* com a professional i del *treball de carrer* com a metodologia d'aquest o d'altres professionals (pedagogs socials, treballadors socials, antropòlegs,...) Des de l'educador que treballa al context de l'atenció primària una intervenció fortament centrada des del carrer, al meu entendre no tindria sentit ja que la potencialitat de la seva intervenció rau en una adequada combinació entre l'atenció individualitzada al marc institucional, el treball grupal al centre no formal (centre obert i o pretaller) i el treball de carrer en l'espai comunitari.

b.- El deteriorament progressiu de l'estil de treball dels educadors d'Atenció Primària. Des de la meua experiència personal com a professional he vist com els educadors d'Atenció Primària s'han situat generalment en un estil de treball que pot ser si més no força discutible :

- El seu entorn de treball s'estructura al voltant del despatx, de la gestió i de la reunió en detriment del treball educatiu directe amb els usuaris i de la dinamització de la comunitat. En aquest marc, evidentment, el treball de carrer no pot desenvoluparse.

- Es prioritza l'atenció individualitzada, la derivació , la tramitació de prestacions i la coordinació amb recursos socials-educatius en detriment de l'establiment d'actuacions pedagògiques i de desenvolupament de processos d'ensenyament - aprenentatge. L'educador social d'Atenció Primària seguint per aquest camí està a un pas de convertir-se en un *assistent social que es dedica als nens i joves*.

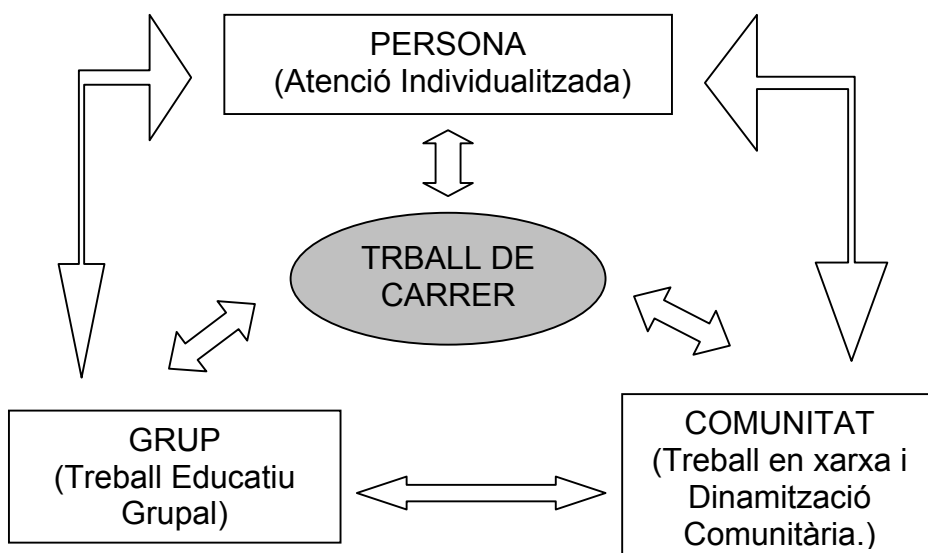
En aquest treball no pretenc entrar en el debat de si l'educador social d'Atenció Primària està en la direcció correcta (tot i que jo crec que no) i si ha entrat en aquestes dinàmiques per exigències i pressions institucionals o per pròpia voluntat (fruit d'un progressiu *apalancament* i funcionarització derivat de la millora del seu status professional – acadèmic i laboral). De totes maneres no vull deixar de considerar que en aquesta direcció els educadors perden gran part de la seva potencialitat i identitat com a professionals de l'educació.

c.- La “ignorància i el desconeixement de les possibilitats educatives del carrer” (FRANSOY, Pius 1989:19). Les experiències de finals dels 70 i la primera meitat del 80 no van arribar a un nivell de teorització i sistematització suficient. Això ha fet que les experiències i pràctiques, tot i la seva riquesa, no s'hagin pogut transmetre a les posteriors generacions d'educadors. El treball de carrer com a metodologia d'intervenció educativa no es contempla com a contingut als plans d'estudi de les diplomatures d'Educació Social de les nostres universitats i s'associa a imatges d'altres temps sense arribar a considerar la necessitat i oportunitat d'aprofundir en aquesta metodologia de treball. Cada cop més, es posa de manifest la separació existent entre les necessitats i problemes dels ciutadans i actuacions de les institucions.

Hi ha una banda força ampla de població que difícilment, per diverses raons, s'acostarà a les dependències de serveis socials. El treball de carrer és una estratègia que redueix la distància existent entre determinats sector de ciutadans, amb moltes necessitats i baixa demanda, i les prestacions institucionalitzades dels serveis socials.

2.3.- ÀMBITS D'INTERVENCIÓ I PROBLEMÀTIQUES

Vull tornar a destacar la concepció del treball de carrer com l'element que connecta, objectivitza (a peu de territori) i globalitza els tres àmbits clàssics d'intervenció del treball social i educatiu.

2.3.1.- LA COMUNITAT EN SENTIT AMPLI

En aquest apartat no tornaré a insistir en les possibilitats d'intervenció sobre l'entorn, ja que ja s'ha fet suficientment al bloc 2.1. La idea que vull destacar és que el punt de partida del treball de carrer s'ha de situar sobre l'àmbit comunitari. En poques paraules, una intervenció específica únicament sobre els sectors més marginals i problematitzats no tindria cap mena de rendibilitat. Això es així per les següents raons:

- Les problemàtiques de marginalitat són situacions que afecten a tot el barri, tothom ho pateix d'alguna manera, tothom si situa en una posició, tothom hi participa, la comunitat amb la seva actitud facilita o dificulta la resolució dels seus problemes...
- Un educador, o millor dit, un equip de serveis socials intervenint sol, no pot operar canvis. Cal la col·laboració d'altres agents.
- No es tracta de únicament de intervenir sobre problemes que són un fet, es tracta d'obtenir un coneixement, una comprensió dels fenòmens i també de poder fer una prevenció. La unitat d'anàlisi més global per abordar aquesta comprensió és la comunitat.

- Segons ARQUERO, Mercedes (1995:74):

“Parece que el fin último de la educación de calle es la integración social de los/as chavales/as”

Perquè aquesta integració social sigui possible aquests grups hauran de participar de manera activa en la comunitat.

S'ha d'actuar doncs sobre tot el teixit comunitari. Això implica: incidir sobre els veïns, incidir sobre grups específics en situació de risc i col·laborar amb entitats, serveis i persones rellevants que incideixen sobre el territori.

Pel que fa al **treball en xarxa** apuntaré les idees de COMES i FUNES (2001:20-24):

“El treball en xarxa ens permet connectar (...)

(...)comptar amb la implicació de la resta de departaments o serveis de la zona (la dinàmica participativa no pot ser exclusiva de serveis socials, ha de ser compartida per educació, urbanisme (...)

(...) Per detectar problemes i intervenir no només calen professionals (assistents socials, mestres, guàrdia urbana...) calen *civils*. Hi ha persones al barri que també detecten, es preocupen i són sensibles a les dificultats dl barri. (...)

Els alumnes de pràctiques ens pregunten repetidament com ens ho fem per connectar amb el grup. La resposta sempre és el temps que fa que anem fent contactes i teixint una xarxa. Els adolescents tenen un entorn, una família... aquesta dimensió comunitària és la que ens permet connectar. Un dia coneixes el germà, l'altre dia als pares, el nebot, l'amic...”

Els referents per aquest treball en xarxa serien:

- **COMUNICACIÓ:** Intercanviar informació útil i rellevant entre els diferents agents i serveis tant pel seguiment de processos com per les posteriors actuacions.
- **COL·LABORACIÓ:** El suport mutu entre serveis aporta més recursos, punts d'anàlisi, possibilitats.
- **COORDINACIÓ:** Cal definir qui farà què, que farem conjuntament i que no, quins recursos aportarem, quan ho farem. La coordinació té la raó de ser en l'acció. Cal reconèixer i evitar dinàmiques de “reunionitis”
- **SENSIBILITZACIÓ:** Hem de sintonitzar amb la comunitat. S'ha de ser conscient de que les actituds del veïnatge (i sovint dels responsables polítics i d'altres professionals) davant determinats conductes de grups disocials poden ser de rebuig. Cal realitzar doncs una tasca educativa vers la comunitat perquè puguin comprendre millor determinades situacions i situar-s'hi d'una manera més positiva. La comunitat ha de comprendre els seus problemes per poder enfrontar-los. La nostra tasca de mediadors entre grups específics i la comunitat en general és fonamental en les dues direccions.

Pel que fa al veïnat en general, a través de la nostra activitat al carrer i, des d'una perspectiva comunitària podrem:

- Difondre els recursos i projectes dels quals disposa el nostre servei i aproximar-los a la població.
- Disposar d'un coneixement actualitzat de la vida de la comunitat, de l'entramat social, les dinàmiques de relació, els seus interessos i els seus problemes. Això ens permetrà una intervenció de caire preventiu, ajustar els nostres projectes a les necessitats i demandes i, en molts casos, aquest coneixement ens facilitarà intervencions individualitzades en el futur.
- Promoure activitats de caràcter obert que constitueixin escenaris de trobada, de relació i d'animació de la vida comunitària. La participació dels usuaris "en situació de risc" en les mateixes, a més de facilitar la seva inserció de manera activa, representa també una oportunitat perquè la diversitat de col·lectius pugui confluïr, vèncer reticències i prejudicis.

2.3.2.- ÀMBIT PERSONAL: SECTORS QUE FORMULEN BAIXA DEMANDA INSTITUCIONAL

Tal com he dit anteriorment, existeix un col·lectiu important de persones que, tot i els seu alt nivell de necessitats assistencials i educatives, no solen arribar a les dependències de serveis socials per formalitzar les seves demandes. Aquests col·lectius viuen una vida de tipus marginal (fora de les normes i les pautes de conducta socialment acceptades) i la seva problemàtica normalment és multidimensional (afecta problemes econòmics, familiars, de treball, de salut, de habitatge, d'ensenyament,...)

Les raons de l' *absentisme* dels circuits de serveis socials es poden deure a varis motius:

- Per un costat s'aprecia una desconfiança cap a la institució. Els professionals són els representants del grup social de poder. Moltes d'aquestes famílies han tingut experiències negatives amb els serveis socials (retirades de tutela dels fills, no atenció a les seves demandes explícites d'ajut econòmic, dilatacions temporals de tràmits, etc.,...) Els serveis socials suposen esperes, control, paperassa i això es difícil d'assimilar des d'una perspectiva cultural diferent i una situació d'extrema necessitat.

- En segon lloc la vida de moltes d'aquestes persones gira al voltant de la il·legalitat o la delictivitat, constituint-se una veritable cultura de la marginalitat.. Viuen unes formes de vida amb unes regles, codis i valors propis, l'entorn de relació és reduït i de fronteres delimitades a l'interior del propi grup de pertinença. Aquest fet motiva que tot i les dificultats que pateixen prefereixin situar-se al marge de l'administració.

Dins d' aquests sectors, als que sempre tindrem més accessibilitat des del treball de carrer situem a:

- infants de carrer (negligència familiar i desescolarització)
- adolescents i joves disocials.
- col·lectius ètnics marginalitzats.
- persones amb problemes de salut: fonamentalment toxicòmans i alcohòlics.
- persones que viuen al voltant de la prostitució.
- estrangers sense papers.
- transeünts o persones "sense sostre".

Menció a part en podríem fer de col·lectius d'homes adults amb problemàtiques socials. Tradicionalment els *clients* dels serveis socials sempre han estat les dones i els menors; els homes són, normalment, subjectes d'atenció indirecta que es fan presents amb menys assiduitat. Caldria valorar, per explicar aquest fenomen, quin paper hi juga la cultura dels usuaris (en quan a rol de gènere per demanar atenció) i quina part es pot deure a la inèrcia dels professionals en quan a la focalització de les seves intervencions.

Pel que fa a aquest treball hem centraré en concret als menors com a nucli d'intervenció.

2.3.2.1.- Característiques bàsiques dels menors que es socialitzen al carrer

No tots els menors que trobem sovint pel carrer es troben en una *situació de risc social*. Hem apuntat anteriorment l' efecte positiu que té pels infants el joc i la relació amb els iguals en espais oberts i autònoms.

Entenc el concepte *situació de risc*, en la línia de Funes, (1996: 23) com aquella que es dona quan el menor, pel seu estil de vida, està immers en una situació que li atorga àmplies possibilitats de patir problemes que afectaran de manera greu el seu procés de desenvolupament personal i social.

La socialització al carrer representa un perill, una *situació de risc*, quan representa pel menor una fugida de la família i de l'escola.

Els descriptors, que de manera genèrica ens situen el perfil d' aquests menors són:

Problemàtiques familiars: Situacions molt freqüents que provoquen una desestructuració del medi familiar com : monoparentalitat, familiars empresonats, maltractaments interns al nucli, consum de drogues d'alguns membres (alcohol i il·legals), problemàtiques econòmiques, amuntegament, condicions deficitàries a la llar...

El nucli familiar és un espai que ofega, es mostra incapaç i negligent per educar, per oferir patrons de comportament social adequats. No ofereix ni la protecció (condicions bàsiques de vida) suficient ni l'afecte necessari pel desenvolupament emocional. La "*pandilla*" de carrer ofereix molt més que la família, el menor té un lloc dins el grup, és reconegut en la seva identitat i pot oferir i rebre amistat i afecte.

Problemes amb les institucions:

La primera institució amb la que tenen dificultats és l'escola (això si els menors estan escolaritzats). El conflicte escolar es posa de manifest en: dificultats d'aprenentatge, dificultat d'integrar les rutines escolars i tensió en les relacions: tant amb els mestres com amb els altres alumnes. Aquesta inadaptació escolar segons Zabalza (24:1995) rau en que per anar a l'escola es té que estar ja socialitzat i, en el tipus de família del que parlàvem anteriorment, això no ha estat possible. L'escola solament pot incidir positivament sobre els menors quan es donen unes mínimes condicions socials: que s'accepti el propi fet de l'escolarització, que s'hi assisteixi de manera regular i que no existeixi a l'entorn una cultura de desqualificació i de refús escolar i cultural.

Hem de tenir en compte que l'escola, malauradament, tampoc es gaire sensible a les particularitats dels alumnes. Aquest fet en poc ajuda a superar les mancances inicials. D'altra banda, amb alumnes que provoquen conflictes o que provenen de famílies molt marginalitzades, sovint les actuacions dels mestres es veuen molt mediatitzades per prejudicis i valoracions morals. Davant la situació de fracàs escolar que viu el menor, aquest ha d'instrumentalitzar mecanismes de compensació de l'angoixa que pateix. Aquests es poden posar de manifest de maneres diverses: amb apatia total, rebutjant la realització de tasques escolars, provocant constantment conflictes per "poder ser algú" o simplement abandonant l'escola. En l'infant i adolescent de carrer, en part o totalment, es fa evident un distanciament del món escolar que augmenta tant com més rígides siguin les estructures pedagògiques escolars.

En segon lloc, es poden produir conflictes amb la comunitat, que en funció de la seva gravetat, podran implicar o no, conflictes més o menys esporàdics amb l'administració de justícia.

Amb el menor allunyat de l'escola, la inactivitat i el carrer van perfilant pas a pas la conducta de transgressió. El carrer s'ha convertit en un entorn de fugida (família i escola) i no hi ha diners per l'oci que proposa la societat de consum.

Problemes d'estructuració personal:

Zabalza (24: 1995) ens aporta unes característiques diferencials que atribueix als menor inadaptats (des d'un punt de vista general i com a marc de referència) i que solen estar presents en els menors de carrer:

**“... una resolución deficiente de las necesidades básicas: de conservación, seguridad, pertenencia, competencia, autoestima, etc.
... un deficiente desarrollo de sus aptitudes comunicativas: lenguaje, expresividad relación y vínculos con los demás y consigo mismo.
... un cúmulo notable de tensión interior: emocional, física (hipertonía, respiración fuerte, difícil relajación, etc.) y conductual.
... un bagaje deficitario a nivel de competencias cognitivas, de aprovechamiento escolar, motivación escasa hacia el trabajo intelectual, pobreza manual a veces (otras no, pues son auténticos virgueros/as en este tipo de destrezas)
... déficit generalizados en algunos casos en los que existe una base de deterioro orgánico (de tipo neurológico, fisiológico o psíquico).”**

Faustino GUERAU (1987: 16) ens aporta la seva visió sobre la concepció de temps que tenen aquests menors:

“Viven intelectualmente y emocionalmente inmersos en el presente, en o casi la inmediatez. Como son desenraizados no tienen por qué pensar en le pasado. Como son desesperanzados no tienen por qué planear el futuro. Luego ya buscaran su vida. Y si no la encuentran mala suerte.”

Finalment, una altra característica, és l'alt nivell de tolerància a les situacions de conflicte. Aquesta “adaptació a la inadaptació”, les condicions dures de vida i la necessitat de sobreposar-se'n generen una emergència de conductes agressives i de violència. La interiorització de la violència com a resposta és un fenomen cada cop més preocupant en el desenvolupament dels adolescents i que en el nostre cas forma part dels seus codis. MONTULL José Antonio (1994:) ens ho posa de manifest:

“ (...) los jóvenes conflictivos suelen tener muchas tablas para entrar en conflicto con los educadores. Saben perfectamente aguantar una regañina violentísima del educador de turno, regañina que quizás a otro chaval le aturdiría. En el conflicto agresivo se sienten como peces en el agua; es más, inconscientemente, necesitan de la bronca del educador para reafirmarse como personas con nombre y apellido” (48)

“La violencia y el sentimiento de venganza alimentan y estimulan la vida de muchos jóvenes a los que el paro les ha dejado sin nada que hacer. La violencia tiene una componente tan vital que se convierte en muchos casos en el único centro de interés de vidas jóvenes que están ya desquiciadas y dominadas por el tedio” (57)

En el cas de les noies al carrer ARQUERO, Mercedes (1995:50) troba situacions diferencials:

“ En el caso de las chicas, la calle resulta un territorio inaccesible, a veces peligroso. Predomina el esquema de la ley del más fuerte: si el chico empieza allí su recorrido, la chica lo acaba. En general a ella lo que le toca es trabajar entre las cuatro paredes de la casa, incluso la asistencia a la escuela puede ser una liberación.

En muchas ocasiones tratan de integrarse en el mundo de los chicos, jugando con sus armas *femeninas* y respondiendo a modelos afectivos de dependencia como novias y / o compañeras sin autonomía propia. Para ambos las relaciones personales y la sexualidad suelen ser fuente de conflicto y, especialmente para ellas, de inestabilidad emocional”

2.3.3.- LA DIMENSIÓ GRUPAL: GRUPS D'IGUALS AL CARRER

Tot i que al carrer trobem alguns menors que es relacionen poc i que quasi sempre estan sols, la manera més normal de trobar als menors al carrer es formant grups d'iguals.

Evolutivament, a l'inici de l'adolescència, el paper que comença a jugar el grup d'iguals és determinant i es converteix en el centre de la vida del noi/a. El grup d'amics es una estructura que ajuda a l'adolescent a trobar una identitat i a resoldre algunes de les seves angoixes: Per una part dins el grup juga un rol, un paper, és algú per sí mateix, d'altra banda. els amics del grup proporcionen una intimitat interpersonal amb algú més proper i amb qui poden compartir les seves preocupacions. Tots els adolescents passen per aquesta etapa grupal: En els primeres moments el grup sol estar format per membres del mateix sexe i es normal que els mateixos manifestin un rebuig per les activitats de l'altre. El grup és un mecanisme de reafirmació d'identitat. Més tard la colla comença a fusionar-se i poc a poc es torna mixta. El grup representa una manera més segura d'apropar-se a l'altre sexe, és una paraigües pel manteniment de relacions entre gèneres. Finalment, comencen a sorgir les relacions de parella i el grup es va disgregant poc a poc, ja no és tan necessari perquè les necessitats de partida han estat cobertes progressivament.

Aquest fenomen tan típic de la vida dels adolescents és viu d'una manera més intensa en els grups de carrer. Per un cantó la cohesió és molt més forta. Això s'explica per la feblesa dels vincles que l'adolescent marginal manté amb la família. El grup d'iguals juga funcions de protecció, cobertura de necessitats i d'afecte que correspondrien a la família. En segon lloc, la dinàmica d'activitat del grup es produirà en un entorn degradat i al marge de les normes socials. Les accions que en una colla “normalitzada” no passarien d'una simple bretolada aquí es poden convertir en actes delictius. Mentre els grups “normalitzats” tenen part del seu temps ocupat i tenen un accés a les formes de consum actuals d'oci, els menors de carrer no tenen mitjans econòmics i estan abocats al tedi ja que tot el seu temps és lliure.

GUERAU (1987: 25-26) ens classifica els grups d'iguals de carrer en tres tipologies:

* **La colla:** És un conjunt de menors que s'uneixen instintivament per acompanyar-se, complementar-se, divertir-se i viure junts el seu moment evolutiu. La colla conforma una mena de *classe social d'edat*. El grup té un caràcter totalment informal i es van succeint les entrades i sortides de membres. Normalment apareix la figura del líder que dona consistència al grup i els diferents membres van assumint rols individuals que aporten diversitat i riquesa al grup.

* **La pandilla:** És una formació típica dels barris marginals. La seva característica principal és la seva activitat disocial i que com hem dit supleix funcions de l'escola i la família. La "pandilla" té un fort component ritual: jerarquizació, ritus d'iniciació, normes de permanència... que provoca una uniformitat en la conducta dels seus membres. La funció de la "pandilla", no és la comissió de delictes sinó l'acolliment dels menors: poden ser algú, estan protegits i es reconeixen personalment en la identitat de grup que han construït. Tot i això es produeixen manifestacions violentes i fets en grup que impliquen delicte de forma més o menys esporàdica.

MONTULL, José Antonio (1994: 70) ens explica com, de vegades, la manca d'oci pot portar a la realització de activitats delictives.

"Una de las causa más frecuentes de la delincuencia infantil es el aburrimiento. Pensamos a veces que los pequeños delincuentes son enfermos, inadaptados y marginados; todo esto puede que sea cierto, pero cuando a tales carencias se les une la de la diversión, la posibilidad de los actos delictivos está servida en bandeja"

* **La banda:** La banda juvenil uneix violència organitzada i activitat delictiva de manera planificada i productiva. La delinqüència és un hàbit assentat i normalitzat i és l'eix de vida del grup. La finalitat del grup és econòmica, per això el grup és manté tancat pel que fa a les activitats delictives de pes. Pel que fa a l'oci o a la recerca d'amistat és freqüent que els membres de la banda es relacionin amb nois/es externs a la banda.

2.3.4.- NOVES SITUACIONS AL CARRER.

Cal destacar que amb l'evolució social la presència de grups de carrer que es va desplegar durant els 70, es va consolidar i diversificar durant els 80 (tribus urbanes) s'ha reduït notablement als 90.

Aquesta **reducció dels grups** no significa de cap manera que s'hagi superat la problemàtica juvenil sinó que el carrer ocupa menys espai en la seva quotidiana.

Els canvis més significatius que ens ha aportat el carrer dels 90 els resumiríem en aquests:

- Increment dels joves que exterioritzen el seu **refús i agressivitat cap a les minories ètniques i els immigrants**. El neofacisme ha causat estralls entre la joventut dels barris més deprimits. Normalment, en la major part dels casos, el "neofacisme" és una moda, un model per identificar-se en quelcom fora del convencional, el mateix té un caràcter més passional que ideològic i molts dels joves utilitzen els símbols i indumentàries "skins" sense relacionar-los gaire amb els seus significats reals. L'odi als immigrants i a les minories "ètniques" es fonamenta principalment a una obligada convivència en barris sense gaires recursos en el que els nouvinguts representen una competència econòmica.

- **Canvi de les formes d'oci.** S'estableix una relació directa entre l'oci, la música i el consum d'alcohol i de drogues de disseny. Els joves amb menys recursos econòmics no poden accedir als costos de les discoteques i utilitzen en grans grups els carrers i parcs urbans. La concentració de joves en determinats punts desemboca en ocasions en violència gratuïta. Cada cop més **la violència, en els grups de carrer es consolida com una alternativa d'oci.**

- **Substitució de la territorialitat per la mobilitat:** Els grups dels 80 unien a la ritualitat del grup l'intent d'apropiació d'un territori. Amb els 90, el context limitat d'actuació al barri ha variat i els adolescents han ampliat molt més el radi d'acció. Es busquen els espais de concentració de joves els caps de setmana.

- **Increment de les necessitats de consum** dels adolescents i joves. La pressió dels mitjans de comunicació de masses en una societat cada cop més abocada al consum desenfrenat crea cada cop més necessitats als menors (roba i calçat de marca, motocicletes, telèfons mòbils, cónsoles, consum en locals..) Una exigència de consum per sobre les pròpies possibilitats facilita la comissió de furt.

3.- UNA PROPOSTA DE MODEL D'INTERVENCIÓ PER L'ATENCIÓ PRIMÀRIA

3.1.- TREBALLAR A PEU DE CARRER: PER A QUÈ?

La raó principal de treballar al carrer és la de mantenir un contacte directe amb la realitat que ens envolta i conèixer així amb més profunditat la dinàmica de la comunitat per la qual treballem. La realitat no és única, és multidimensional. La percepció que se'n té de la mateixa depèn del punt de vista des on es situa l'observador. El coneixement que obté un professional que parteix d'un enfocament predominantment institucional (oficina de serveis social, escola, reunions de coordinació, etc....) cau en el risc d'obtenir una visió molt segada i parcial de la mateixa i per tant de realitzar una intervenció poc ajustada a les necessitats, demandes i interessos dels usuaris. Treballar solament des del marc institucionalitzat significa veure tant sols una de les cares de la moneda i a la llarga l'educador o el treballador social pot entrar en una visió perillosament burocratitzada. Proporcionar un servei social a una comunitat és quelcom més que treballar casos i omplir l'ordinador de dades. Cal prevenir, observar, comprendre, dialogar, dinamitzar.... Cada persona és molt més que un expedient i cal apropar-se a la seva realitat des de la vida quotidiana.

Treballant al carrer podem accedir a sectors de la població que no s'apropen als serveis socials d'atenció primària i conèixer amb més profunditat les problemàtiques que afecten les persones. Podem oferir una imatge més propera a la ciutadania i establir marcs de confiança que ens ajudaran en un futur a una resolució de les dificultats amb més garanties.

La hipòtesi de partida amb la que treballem és: *La utilització d'estratègies de treball de camp al carrer, si s'orienten a facilitar les relacions entre persones, professionals, recursos socials i comunitat; i, a la recollida d'informació rellevant, d'una manera constant i sistemàtica, permet un grau d'ajust més òptim de les posteriors intervencions socioeducatives a les necessitats i demandes de la població i facilita l'accés dels ciutadans amb més dificultats als recursos de benestar.*

3.2.- LES FINALITATS.

Les finalitats del treball de carrer, enteses des dels Serveis Socials d'Atenció Primària seran:

1.- Millorar el coneixement de la dinàmica comunitària de la zona de referència de l'E.B.A.S.P (Equip Bàsic d'Atenció Social Primària) i dels esdeveniments quotidians que afecten la seva vida amb el propòsit de facilitar posteriors intervencions socials i educatives que es promoguin des del Servei.

2.- Aproximar i difondre els recursos dels que disposa l'E.B.A.S.P a tots els sectors de la població (especialment als grups amb més dificultats) facilitant un espai de relació i de contacte de més proximitat amb els professionals.

3.- Dinamitzar la vida col·lectiva de la comunitat mitjançant activitats de caràcter lúdic i educatiu al carrer que afavoreixin les interrelacions informals entre el veïnatge.

4.- Contactar amb infants, adolescents i joves d'alt risc social per possibilitar la posterior intervenció socioeducativa tant a nivell individual, familiar, com grupal.

5.- Detectar i fer un seguiment de les problemàtiques que afectin a la comunitat.

6.- Sensibilitzar a les persones significatives, entitats i associacions de la zona i la comunitat en general sobre els problemes socials que els afecten intentant aconseguir una comprensió i actitud positiva davant les situacions i la seva col·laboració en la seva resolució.

3.3.- REFERENTS BÀSICS DEL TREBALL AL CARRER

a.- CRITERI DE COMPLEMENTARIETAT D'ESP AIS D'INTERVENCIÓ.

Intervenir únicament o d'una forma molt predominant sobre l'espai carrer no crec que tingui sentit des del marc de l'Atenció Primària actual. Crec això fonamentalment per dos raons:

La dinàmica actual dels serveis socials de base implica cada cop més tasca d'atenció individualitzada, més gestions, més permanències. Això està motivat per la tendència de l'administració a desactivar serveis especialitzats i baixar moltes competències al primer nivell que representa la Primària (veure per exemple el nou model d'atenció a la Infància). Tot aquest procés s'està fent sense reforçar les EBASPS de Professionals. Tot això, progressivament, ha provocat que els EBASP (llegeixis tant treballadors/es socials com educadors/es socials) dediquin menys temps al treball directe de caràcter grupal i comunitari i més al treball individual, la gestió i la coordinació. Podem pensar i opinar el que vulguem sobre aquests canvis d'orientació però el que hi ha, està als nostres serveis cada dia. El/la Treballador/a social no pot fer sol aquesta tasca de cap de les maneres i necessita del suport i la col·laboració interdisciplinària que pot trobar l'educador social. L'educador no es pot desentendre de la seva tasca de caire individualitzat al marc institucional.

Per altra part la resolució de les problemàtiques que impliquen al menor (i també en el seu cas a d'altres col·lectius) a través d'una intervenció centrada sobre el carrer, hem sembla, personalment, una utopia. Tot i que GUERAU parla de les *mediacions* com el recurs del carrer, aquestes tot i que útils hem semblen insuficients.

Entenc el carrer com un espai que ens possibilita un primer contacte, una aproximació progressiva, l'establiment de la confiança mútua, l'enfortiment i consolidació d'una relació educativa. Però el carrer, i torno a repetir, en la meua opinió, no és l'espai més adient per un treball sistemàtic tingui una orientació assistencial o educativa. El centre educatiu ens ofereix un espai més estructurat per fer aprenentatges formalitzats i treballar en grup a partir d'uns centres d'interès concrets. A través de l'atenció individual serà més fàcil realitzar un estudi més sistemàtic de la situació, ampliar la intervenció al nucli familiar a través d'un treball d'equip i oferir respostes a les necessitats a partir dels recursos de la xarxa institucional.

Des del punt de vista de l'Educador Social d'Atenció Primària hem costa acceptar la vigència de l'educador de carrer en el seu sentit literal. El carrer, el centre obert o el pretaller, i l'atenció individualitzada als menors i a les famílies en el marc de l'Equip de l'EBASP, tots ells, han de ser un referent obligat per tot educador d'atenció Primària. Si hem costa acceptar la vigència de l'educador de carrer com a figura, més encara em costa reconèixer l'habitual estampa de l'educador que viu darrera d'una taula de despatx esperant la demanda, o la d'aquell que està de portes en dins sota el sostre del Centre Obert, preparant i realitzant incansablement activitats. Cal connectar carrer, centre i espai institucional, ja que aquesta és la única manera de contemplar de forma global la realitat de la zona.

b.- EL CRITERI DE TREBALL EN EQUIP.

La típica estampa de l'*educador de carrer* respon a un professional que des del seu "saber ser" (capacitat empàtica) i des del seu "bon rotlló" implicació i carisma personal va donant tombs pel carrer connectant amb els grups d'adolescents problemàtics aconseguint que aquests menors, com per art de màgia, reflexionin i adoptin conductes més positives per la societat. El veiem sol, amb cap més recurs que la seva pròpia personalitat, com un *trinxeraire*, la primera línia del treballadors socials en els barris que no són terra de ningú.

Tot i que utilitzo l'exageració per il·lustrar aquest tòpic, aquesta imatge circula realment per l'imaginari, més o menys conscients, d'alguns educadors. Veiem sinó aquest text d' ARQUERO, Mercedes (1995:109-110):

"En ese recuperar la calle, el proceso educativo en las escaleras, aceras, el banco del parque... está necesariamente unido a un enganche emocional/afectivo: El educador, la educadora va a estar solo/a con sus ideas, herramientas, sus objetivos, solo/a en un medio hostil que según se va conociendo te muestra los fallos y problemas de este *duro* engranaje: vías de agua por donde escapan sentimientos, insatisfacciones, necesidades de ayuda y apoyo que no se van a verbalizar con facilidad. En el estar abiertos y atentos para actuar, proponiendo, apoyando, respetando... está una de las claves del proceso educativo"

Davant aquesta soledat que ens mostra ARQUERO, d'aquestes eines tant personals jo hem decantat més per la seguretat i l'efectivitat que aporta l'equip i per aprofundir en la competència tècnica - metodològica. Tal com he dit abans, l'educador no s'hauria de desentendre de les tasques de l'àmbit més institucional, tampoc crec però, que l'educador ha de ser l'únic professional que treballi al carrer. El treball de carrer és una tasca que ha d'implicar amb més o menys intensitat, i segons els criteris d'organització interna existents i característiques pròpies dels professionals, a **tot l'equip de l'EBASP**. És que potser és negatiu que els monitors i educadors del centre obert organitzin activitats al carrer de manera estable?. O és dolent que l'Assistent Social surti del despatx i la sala d'entrevistes per mantenir un contacte directe amb les persones i conèixer amb més proximitat la seva situació i necessitats? I el Psicòleg (malauradament n'hi ha ben pocs a l'atenció Primària) no seria un professional força útil per la comunicació directa amb les persones? I tot això no podria ser compartit, coordinat? La informació, els contactes i les relacions que es construeixen al carrer han de ser útils a tot l'equip. Crec que el treball de carrer no és un territori exclusiu de l'educador sinó que és una metodologia que pot utilitzar tot l'equip, que no cal treballar sol i que des d'una concepció cooperativa que aprofiti la riquesa de diferents enfocaments (educatiu, social, psicològic, lúdic...) els resultats poden ser més efectius. La obsessiva delimitació de funcions, atomització de la intervenció, geloses defenses professionals d'espais, no fan res més que evidenciar que encara, als serveis socials, s'està molt lluny de passar de la multidisciplinarietat a la interdisciplinarietat.

c.- EL CRITERI DE COMPLEMENTARIETAT DE NIVELLS.

Des del treball de carrer s'ha d'incidir d'una manera holística des dels tres nivells: individual, grupal i comunitari. Quan hem descrit els nuclis d'intervenció hem evidenciat aquesta idea ja que cadascun d'aquests nivells constituïa un centre d'atenció. La naturalesa individual de la persona no té cap sentit sense la seva dimensió social. Els grups actuen com a mediadors entre les persones i la comunitat aportant espais de pertinença, protecció i desenvolupament de la identitat. Si treballem amb les persones no podem oblidar la seva inserció social, si partim del grup no podem obviar que està format per persones amb característiques i necessitats específiques.

A nivell individual s'establirà una relació educativa i comunicativa a nivell personal. Es tractarà de respondre a les necessitats i demandes de l'usuari tenint en compte els seus interessos i la seva participació.

A nivell grupal podem promoure interessos, estimular la relació, la cooperació, el respecte, realitzar activitats amb diferents grups.

A nivell comunitari podem animar la vida col·lectiva, promoure la relació entre diversos col·lectius, actuar cooperativament sobre problemes comuns construint xarxes de col·laboració, sensibilitzar, millorar el grau d'integració entre els grups i persones que formen la comunitat, afavorir les relacions de veïnatge.

La interrelació natural d'aquests nivells en la vida de les persones justifica aquesta òptica globalitzadora.

d.- ELS CRITERIS DE PRESENCIA I PROXIMITAT.

Quan proposo el criteri de **presència**, estic fent referència a una acció continuada al carrer al llarg del temps, més o menys intensiva en funció de les possibilitats, però periòdica, rutinària, constant. La presència continuada en el camp ens permet:

- Rigurositat, fiabilitat i validesa a les nostres observacions. No confondre els fets anecdòtics amb els habituals i significatius.
- Estabilitat en les relacions i contactes que mantenim.
- Fer-nos significatius a la comunitat. La nostra presència no serà una intrusió, no es viurà com un control negatiu. Les persones del barri entendran el paper i el rol que juguem. Sabran que poden accedir al nostre consell i que els podem proporcionar suport.

Per **proximitat** entenc una posició professional d'accessibilitat, disponibilitat, de comprensió, interès i tracte personalitzat. Aquesta posició no és incompatible amb la deguda distància professional, no estic parlant d'amistat, col·legisme, anar de "*guais*", d'intimitat o fer-te teu el problema. Tal com diuen COMES i FUNES (2001:38):

"L'educador no es pot identificar totalment amb el problema de l'altre, perquè si el fa seu poca cosa pot resoldre"

La proximitat és més possible al carrer. Dit a grans trets, crec que l'eix del centre és l'aprenentatge, l'eix de l'atenció individualitzada al despatx el problema; l'eix al carrer ha de ser la relació informal amb la persona.

Al carrer és més possible una relació igualitària, no hi ha altre compromís que el desig de mantenir la relació en si mateixa. El carrer no és meu, no tinc el deure moral de garantir unes determinades relacions i successos. Això no ho puc fer al Centre on no puc permetre que fumin, que marxin, que vagin on vulguin, no cal vigilar que no agafin eines... Al despatx els hauré de fer esperar, no estaré disponible (ja que tindrà moltes altres feines que no podré interrompre), els exigiré un comportament apropiat en un espai institucional. Al carrer el professional i els adolescents tenim un major grau de llibertat, per tot això, cadascú compromet el que pot o el que vol en la relació i en qualsevol moment pot abandonar el camp. Quan parlo de relació d'igualtat, vull dir, que aquesta és situa en l'acceptació lliure de la forma i manteniment de la relació, en el respecte mutu, però no oblidem que, l'educador segueix jugant un paper d'adult proper en una posició professional. Jo estic al carrer perquè treballo i tinc un encàrrec institucional amb una funció educativa. L'usuari perquè és el seu espai de vida personal. Els educadors no anem a fer amistats sinó a prestar serveis educatius a la comunitat i a donar suport a les persones amb necessitats.

e.- Els criteris d'Equilibri

El treball socioeducatiu implica certs dilemes que sota el meu parer s'han de discernir d'una manera equilibrada. Entre els més destacats que afecten al treball de carrer enunciaré els següents:

e1.- Entre la solidaritat i el control social:

La intervenció sobre les persones, els grups o la comunitat que realitzen els agents socials la situaria en un contínuum entre la posició solidària i la posició controladora.

Definiria el primer extrem de la línia, la posició extrema de solidaritat, com aquella que es situa des d'una perspectiva radical al costat del usuari. L'usuari és un subjecte desposseït dels seus drets, víctima de la lògica d'una societat que es basa en el desequilibri i la injustícia. L'educador o el treballador social actua des d'una perspectiva sociocrítica, la seva tasca és la transformació i el canvi social, la reivindicació dels drets de l'usuari. Ha de despertar la consciència de l'usuari per fer-lo partícip de la seva situació d'alienació. L'ha d'implicar participativament en el procés de millora de la seva pròpia realitat. L'agent social incorpora la ideologia al seu treball. La posició solidària va ser el punt de partida dels educadors de carrer dels 70 i primera meitat dels 80.

La posició de control social es situa radicalment en una resposta diligent als encàrrecs institucionals. L'agent social és un treballador de l'administració que ha de respondre per satisfer les demandes dels responsables polítics. La seva feina consisteix principalment en la tramitació i control de prestacions, la cobertura del servei de cara a la imatge institucional (horaris d'atenció, contestar el telèfon, estar localitzat,), el compliment d'uns criteris d'eficiència (tantes entrevistes/setmana, tants nens al Centre Obert) proporcionar informació quantitativa sobre les problemàtiques, omplir els formularis que periòdicament demanden els serveis centrals i actuar amb caràcter emergent quan un conflicte o una situació crea alarma social. Es produeix un procés de domesticació de l'agent social. Aquesta, vista la meua experiència seria la posició que més predomina en aquesta dècada.

Dintre d'aquest contínuum, la resposta d'equilibri radica en la *professionalitat*. La professionalitat implica assumir que tota actuació des de l'administració pública implica un exercici de control social i que el control social és necessari i es pot encarar en una dimensió positiva. També significa però que el seu exercici va més enllà de la del treballador assalariat i del compliment cec. L'educador i el treballador social és deu a la seva *professió* com a conjunt de criteris tècnics i ètics en que fonamenta una acció coherent.

Vetllar perquè tots els infants vagin a l'escola, detectar i intervenir quan es dona desatenció i maltractament, exigir el compliment de les responsabilitats de l'usuari, demanar dades i controlar el compliment de les condicions de les prestacions, informar a l'administració de la situació de la zona, contenir situacions conflictives, etc. implica control social.

Però el control social és també una demanda i una necessitat d'una població que viu conforme a unes normes i a una legalitat. La tasca del professional davant la situació de la persona en situació marginal no és la de alinear-se al seu costat o jutjar-la. Es tracta d'entendre la situació i prestar un suport per un procés progressiu de millora que faci sentir a l'usuari més integrat en sí mateix i en l'entorn social. De cara a la institució, el professional no es pot limitar a complir encàrrecs sinó que ha d'articular propostes de millora, ha d'expressar les seves opinions i fer els seus qüestionaments crítics quan la direcció de les polítiques socials no siguin les d'atendre les necessitats de les persones i els interessos de la comunitat. El professional ha de ser capaç d'articular alternatives tècniques coherents perquè des de la dimensió política es pugui decidir amb fonament. El professional ha de fer de pont i d'enllaç entre la comunitat i les institucions.

La posició solidària és elogiable com a valor però crec que la ideologia i l'acció política, per professionalitat, s'ha de desenvolupar des d'altres esferes de la vida personal. És un infantilisme pretendre treballar amb el que a un li agrada, cobrar un salari dels contribuents i a més actuar sota els criteris propis personals.

e.2.- Entre la necessitat i la demanda.

Una de les característiques del treball de carrer és que es porta a terme sense una demanda formal d'actuació per part dels subjectes. Ens apropem a sectors que no formulen demandes tot i estar en una situació de necessitat. (Comes i Funes 2001:18-20).

Últimament ha cobrat força popularització el tòpic tècnic de que la primera condició per la intervenció professional és que l'usuari hagi formulat una demanda. Les raons principals que s'argumenten són:

En primer lloc considerar que la possibilitat d'èxit de la intervenció radica en la motivació prèvia i intrínseca del client. Utilitzo *client* expressament perquè aquesta corrent de pensament prové més de l'àmbit clínic que no pas del socioeducatiu.

En segon lloc es tracta de preservar el dret del client a dirigir lliurement la seva vida sense la intromissió externa d'un professional. A ser el responsable de les conseqüències dels seus actes. Des d'aquesta perspectiva es qüestiona fins i tot l'ús del terme *intervenció*.

Sóc força respectuós cap aquest plantejament que intenta situar la intervenció social i educativa en un procés de suport d'ajuda professional que compta amb l'usuari situant-lo com a protagonista del seu propi desenvolupament.

Tot i això, crec que aquesta concepció de la demanda es coherent des d'una orientació estrictament *individualista* de l'educació que atribueix tota primàcia a l'individu com origen de tots els valors socials. L'individu esdevé el valor suprem i l'Estat i les Institucions han de respectar les seves decisions, característiques i interessos.

No oblidem però que hi ha altres enfocaments educatius com la perspectiva *sociològica* en la que l'educació s'entén com un fet social, com un procés d'integració a un conjunt de valors i normes socialment acceptades on la comunitat és qui dona sentit al fet educatiu.

Deixant-nos de posicions teòriques i baixant a la terra... Hi ha demanda quan els pares negligents no respecten els drets de l'infant i el sotmeten a maltractament? Hi ha demanda quan el menor no va, ni vol anar a l'escola i la seva família no fa res per canviar la situació? Hauríem de restar a l'aguait observant la situació intentant convèncer de millors actituds? Únicament tractant de provocar la demanda? Normalment s'intervé degut unes normes de *control social*, la de garantir drets als menors, la d'obligatorietat de l'educació, el dret a unes condicions bàsiques de vida, el dret de l'altre a no ser perjudicat per l'acció d'un tercer, el del veí a passejar tranquil·lament pel carrer sense ser importunat.

Afirmen NUÑEZ i PLANAS (a PETRUS, 1997:110):

“El sujeto de la educación aparece al considerársele como sujeto responsable (en grado acorde a su edad y situación) de los efectos sociales de sus decisiones particulares (...) La acción educativa no puede cambiar los intereses del sujeto sino provocar la emergencia de otros nuevos y aportar los causes adecuados para su realización (...)El agente es la autoridad técnica en el sentido que orienta al sujeto sobre los modos socialmente aceptables de realizar sus intereses”

El meu dubte aquí seria: aquesta actuació per provocar nous interessos socialment acceptat no suposen ja una intervenció sense demanda? Potser, en benefici de la llibertat i individualitat del subjecte no estem fent jocs de paraules? La nostra intervenció, no es pot considerar també dins la lògica dels efectes socials de les decisions particular anteriors de l'usuari?

No podem oblidar tampoc que la demanda no tant sols prové de l'educand, del client, de l'usuari. Les Lleis i Decrets de Serveis Socials ens fa un encàrrec força específic que justifiquen l'actuació al carrer:

DECRET 284/1996, de 23 de juliol, de regulació del sistema Català de Serveis Socials. Annex 1.1:

- a la definició dels Serveis Bàsics d'Atenció Social Primària: **“Conjunt organitzat i coordinat d'accions professionals, integrat pel respectiu equip tècnic, que **tenen per objecte promoure els mecanismes per conèixer, prevenir i intervenir en persones, famílies i grups socials, especialment, si es troben en situació de risc social o d'exclusió”****

Dintre de les funcions d'aquests servei s'assenyala especialment:

“Detecció i prevenció de situacions de risc social o d'exclusió.

Recepció i anàlisi de les demandes relatives a les necessitats socials de l'àrea territorial corresponent”.

EL DECRET LEGISLATIU 17/1994, de 16 de novembre (refosa de les lleis de serveis socials 12/1983, 26/1985 i 4/1994) diu que el Sistema de Serveis Social de Responsabilitat Pública ha de:

“b) Promoure la prevenció i l’eliminació de les causes que menen la marginació.

c) Aconseguir la integració de tots els ciutadans en la societat i afavorir la solidaritat i la participació ciutadana”

L’apartat “i” de l’article 10 del mateix decret legislatiu incideix més sobre accions de previsió quan diu que una de les àrees d’actuació és **“la previsió d’altres situacions de necessitat, l’atenció i l’ajut a les persones que per altres motivacions d’importància social ho necessitin i la lluita contra qualsevol mena de marginació social”**

Hem de considerar que serà molt difícil conèixer les necessitats del territori, prevenir, i ajudar a les persones en situació d’exclusió únicament des d’un despatx, menys encara afavorir la seva integració i participació ciutadana si no fem treball comunitari. Ha de quedar clar, treballar a peu de carrer es justifica en una voluntat ferma de compliment de la legislació, de portar a terme les funcions dels Serveis Socials amb més efectivitat i d’ampliar al màxim el cercle de drets i prestacions dels usuaris. Treballem al carrer sota una demanda genèrica de la institució i per extensió de la comunitat. Dic genèrica perquè no hi ha cap necessitat de que hagi de ser formulada explícitament pel nostre responsable polític o tècnic directe. La iniciativa de com detectar situacions de risc i problemàtiques, en quan aspecte tècnic, és responsabilitat del professional (al menys mentre no s’expliciti el contrari) Al professional no li han de dir tot el que ha de fer. La iniciativa o passivitat es responsabilitat seva. La demanda també ens pot arribar des dels veïns, des de les entitats, des de l’escola, des d’altres departaments de l’administració. Hem d’entendre el tema de la demanda des de totes les direccions.

Crec que l’equilibri entre necessitat i demanda es situa en una valoració adequada de l’equip de professionals sobre quines són les condicions vitals i el grau de llibertat real que té a disposició l’usuari quan té dificultats i no formula demanda. Un altre element a incloure i que justifica la intervenció la situaria quan les conductes i actuacions de l’usuari a més de repercutir negativament sobre ell mateix vulneren els drets bàsics d’un tercer o de la comunitat.

Evidentment, tota intervenció ha de pretendre involucrar a l’usuari, al grup o a la comunitat en la resolució de les seves dificultats dins un estricte respecte per la seva identitat, valors i decisions. No és tracta de paternalisme social es tracta de desterrar la inhibició com a pràctica professional.

3.4.- ESTRATÈGIES METODOLÒGIQUES

Entenc per estratègies metodològiques el conjunt de procediments de caràcter sistemàtic i racional que ens ajuden a orientar una intervenció, en el nostre cas de caràcter socioeducativa, d'una manera eficaç per la consecució d'unes finalitats.

3.4.1.- El coneixement del medi

3.4.1.1.- L'observació al carrer.

En el nostre cas la finalitat de l'observació és accedir a un coneixement directe dels elements i successos que conformen la vida quotidiana de la comunitat per arribar a una comprensió de la seva dinàmica social, cultural i econòmica.

Podem abordar l'observació des de dos perspectives:

a.- **OBSERVACIÓ NO PARTICIPANT:** L'observador es manté distant de l'objecte d'observació. No s'estableixen relacions comunicatives amb les persones i grups.

Aquest tipus d'intervenció des de la perspectiva de l'Atenció Primària té molt poc sentit, ja que el professional ha de ser una persona significativa per la comunitat i difícilment podrà mantenir aquesta posició a no ser que el territori sigui molt ampli. Com estratègia pot ser útil en el procés inicial de coneixement de la zona o de les interaccions que es produeixen en un espai molt concret. Aquesta observació pot tenir diferents nivells d'estructuració en funció del tipus de dades que es pretengui obtenir. De totes maneres en un primer contacte amb el territori es convenient establir a priori: la delimitació física del territori a observar i els focus d'atenció. També és convenient fer aquesta observació en diferents espais horaris i, si es possible, utilitzar diferents observadors o contrastar les impressions amb altres professionals que portin temps al territori.

A manera d'orientació, i de manera orientadora, presento una classificació general en 5 focus d'atenció.:

1.- La ubicació física i l'accés a la zona: distància del centre de la ciutat, proximitat de serveis bàsics (zones comercials, serveis sanitaris, escolars,...) vies de comunicació, medis de transport, destinacions i freqüència, salubritat de l'entorn,....

2.- Estructura urbanística: Tipus de carrers (corredor, espais oberts..), tipus d'edificis, connexió i continuïtat de les edificacions, estat extern de les vivendes (façanes, portalades....), estat de conservació dels carrers (voreres, asfaltat, mobiliari urbà) presència de zones verdes, parcs, places, escampats, existència de mobiliari urbà (bancs, papereres, parades d'autobús..), senyalització dels carrers i dels serveis, il·luminació, punts perillosos, estat de neteja dels carrers, abocaments...

3.- Estructura de serveis: tipus d'establiments comercials, mercats públics institucions presents, serveis públics, entitats bancàries, associacions de tot tipus, infraestructures per l'oci (cinemes, sales de màquines i billars, pubs,...) per l'esport, idoneïtat dels espais pel joc. Uniformitat de serveis per la zona o concentració en determinats punts, etc.)

4.- Estructura humana: Grau de trànsit humà pels diferents carrers, trànsit de vehicles, espais de concentració al carrer de grups de persones (infants jugant petits jugant amb pares, grups d'iguals d'infants adolescents i joves, gent gran, dones, immigrants...) Tipologia de persones que trobem als diferents bars i espais públics. Aspectes culturals (vestuari de les persones, vocabulari, costums,...) Tipus de relacions que estableix les persones, punts conflictius, presència de grups disocials i/o marginals, menors que no estan a l'escola dins l'horari escolar,...

5.- Fets i situacions rellevants que presenciem: activitats que realitzen les persones al carrer, celebracions festives, discussions i conflictes, activitats marginals.

És important prendre mesures per no provocar reactivitat ni importunar a les persones amb la nostra presència al camp. Per tant caldria descartar algunes pràctiques com agafar notes directament, fer fotografies, observar excessivament l'activitat de les persones, abusar de la presència continuada i/o repetida en els mateixos llocs. Hem de considerar que en molts dels nostres barris, la nostra presència com element estrany serà ràpidament detectada per la població. Cal també que ens informem prèviament a través d'altres professionals que coneixen la zona, o persones amb les que tenim confiança de la presència d'espais en la que la nostra observació pot provocar situacions conflictives.

b.- OBSERVACIÓ PARTICIPANT.

L'observació participant serà la forma més freqüent d'obtenir informacions i d'apropar-nos a la vida de la comunitat. Aquest tipus d'observació implica un contacte, convivència i relació amb els veïns. En el cas que ens ocupa, del treball de carrer, podem partir de diferents graus d'estructuració de l'observació:

- Observació informal: no es concreta cap focus d'atenció concret i es resta obert a l'obtenció d'informació mitjançant la immersió física al carrer. Es pot observar a través de la realització d'activitats al carrer o del simple passeig, entrada a bars i conversa amb infants, joves i veïns coneguts.

- Observació estructurada: Es determinen amb antelació els focus d'atenció, períodes horaris i els espais concrets que s'observaran. Alguns exemples podrien ser:

- Anar al mercat setmanal entre 11 i 12 del matí veure si hi han menors que estan venent amb la família a les parades.

- Fer 2 recorreguts setmanals per totes les àrees del barri a les 11'30 i a les 16 hores durant els mesos de octubre i novembre per detectar infants que no van a l'escola.
- Anar als Parcs infantils a les 18 hores per veure com juguen les mares/pares amb els seus fills.....
- Fer recorreguts per detectar zones especialment degradades del barri.

L'observació participant proporciona una visió "des de dintre" de la comunitat. És fonamental que el professional es guanyi la confiança dels veïns i que pugui conèixer la major part de gent possible del barri. Per tal de aconseguir informacions, el professional ha de mostrar sempre disponibilitat i obertura a la relació i interessar-se pels esdeveniments quotidians dels veïns. S'ha d'anar relaxat i sense preses. És també molt important no involucrar-se en els conflictes interns de la comunitat (entre persones, entre famílies, entre sectors socials,...) i no formular judicis de valor respecte els esdeveniments compromesos ja que això ens podria distanciar de determinats nuclis socials.

L'observació, sigui o no participant, implica un procés de registre de les dades a partir d'instruments variats. Aquest registre s'ha de fer a "posteriori" però amb el marge de temps més reduït possible i estaran sempre a disposició de la resta de membres de l'equip. Els diferents registres es revisaran posteriorment per agrupar i tractar les informacions amb l'objecte de treure'n conclusions i elaborar informes o memòries.

3.4.1.2 .- El mapa ecogràfic

El concepte i idea de *mapa ecogràfic* l'he extret de l'assistència a un curs del ponent MENA, Jordi (Curs D'Educadors Especialitzats. Reus 1988. Ministeri de Treball). El mapa ecogràfic consisteix fonamentalment en relacionar gràficament l'espai urbà amb l'espai humà per aconseguir una comprensió dinàmica de la zona. Consta d'un mapa del territori objecte d'estudi (el més ampli possible) on es superposen fulls de plàstic transparents. Cada full recull diferents aspectes (comerços, espais verds, trànsit de persones, entitats...).Dins de cada full, cada categoria té un codi, que es posa en gomets de colors i formes diferents que es poden posar i treure. El fet de que els fulls siguin transparents permet sobreposar-ne varis d'ells i tenir una comprensió relacionada de diferents aspectes.

El mapa ecogràfic ens pot ser molt útil per l'abordatge del coneixement inicial del medi, per reflectir la seva evolució, per veure la relació entre diferents aspectes, per localitzar les zones on trobarem els diferents grups i per disposar d'una informació global i actualitzada de la zona que sigui accessible a tots els professionals. En l'apartat 3.4.5.1 es detalla com exemple el procés de construcció, contingut, categories i codificacions d'un d'aquests mapes (E.B.A.S.P de Constantí. Consell Comarcal del Tarragonès) tot i que es poden construir en funció de les necessitats i interessos dels professionals.

3.4.1.3.- Els itineraris.

Quan hem fet al·lusió a l'observació participant hem introduït la idea dels itineraris. Els itineraris són recorreguts prèviament definits que fan els professionals pels carrers de la zona amb la finalitat d'observació d'un fenomen, detecció de problemàtiques, contactar amb determinades persones, recerca d'informacions o transmetre informacions als usuaris (per exemple la propera realització d'una activitat).

Unes pautes útils pel que fa a la confecció d'itineraris són:

- Els recorreguts que es realitzin han d'abastar la totalitat de la zona (tot i que en diversos graus d'intensitat en funció de l'interès que ofereixen)
- Es preferible que els recorreguts siguin curts (entre 40 minuts i una hora) però amb una freqüència i periodicitat establerta durant tot l'any. La nostra presència habitual al carrer possibilita que es percebi com un fet quotidià.
- Es força útil definir un cop al mes, en la reunió d'equip, els itineraris a realitzar, el seu objecte concret i els professionals que els portaran a terme. Es poden fer itineraris sols o per parelles.
- Durant l'itinerari, tot i que tingui un objecte definit, es prioritzarà la comunicació amb les persones.
- És força útil freqüentar determinats espais públics (per esmorzar, fer un cafè per la tarda, anar a parlar amb determinats adolescents al parc,...) en els mateixos dies i hores. Podrem quedar amb usuaris o ells sabran que probablement ens podran trobar.
- Cal anotar per escrit les observacions realitzades a les quals hi podrà accedir tot l'equip. (a l'apartat 3.4.5.4. es pot veure, com exemple ,un model de full de registre d'itineraris. E.B.A.S.P de Constantí. Consell Comarcal del Tarragonès.)
- Es important contrastar i compartir verbalment a les reunions d'equip les impressions i informacions que s'han obtingut.

3.4.2.- Establir Contactes amb persones i grups

3.4.2.1.- Fer-se present i teixir la xarxa.

Fer-se present a la comunitat és el primer pas per esdevenir un agent significatiu de la mateixa. Donar-se a conèixer, que les persones entenguin el nostre rol, ens percebin en un sentit positiu i ens donin suport ens facilitarà l'establiment de relacions. He comentat anteriorment que la primera condició del treball de carrer és que la nostra presència ha de ser contínua en el temps.

Per donar-nos a conèixer podem:

- Participar en activitats festives del barri.
- Presentar-nos a les entitats i associacions i explicar el que fem.
- Organitzar activitats obertes al barri.
- Apropar-nos a les escoles i explicar les activitats per infants i adolescents que tenim programades.

- Freqüentar espais públics, i sense precipitació aprofitar les oportunitats que se'ns presentin per establir una conversa.

3.4.2.2.- L'abordatge comunicatiu.

Teixir una xarxa de relacions és una tasca que requereix temps, presència i tranquil·litat, conèixer unes persones fa que te'n presentin d'altres i que així progressivament es vagi ampliant el cercle.

En la situació inicial, quan l'educador té molt poques relacions fetes ha de desvetllar al màxim la seva capacitat d'empatia amb l'entorn i les seves habilitats socials. Es tracta de freqüentar amb la major naturalitat possible aquells espais en els que es desenvolupa la vida dels menors. L'aproximació ha de ser lenta i sense cap pressa. No anar de cop amb els menors més conflictius sinó establir un cap de pont amb aquells que puguin ser més accessibles. No haurem de prendre la iniciativa en l'establiment de la relació sinó se'ns ofereix una oportunitat molt clara. És molt important no forçar mai les situacions. Anirem establint contactes verbals que poc a poc anirem incrementant. Sempre hem de dir qui som i quin és el nostre rol al barri. Quan hi hagi certa confiança podrem fer petites propostes d'activitat i regularitzar els contactes.

Quan ja coneixem i tenim tracte amb alguns infants, adolescents i joves, la millor tarja de presentació de la que disposem és el que diguin de nosaltres els propis menors que ens coneixen. La millor manera d'atansar-nos als menors amb dificultats és a través d'altres menors. Tot i això, l'experiència ens indica, en la major part dels casos, amb qualsevol excusa, si ens fem habituals, els menors se'ns acaben dirigint ells directament a nosaltres. Perquè això succeeixi, és convenient que els menors i els veïns puguin saber:

- a.- Que tenim disponibilitat per atendre'ls en les seves necessitats quan ells ho considerin oportú, o que ens poden dirigir un amic, un familiar,...
- b.- Que treballem amb un equip i que els podem ajudar apropant-los a diferents serveis: orientar-los per trobar una feina, buscar un curs, fer un tràmit, acompanyar-los en una dificultat judicial, facilitar una mediació, una reparació,...
- c.- Que dirigim, treballem o mantenim relacions amb centres educatius on, si ells decideixen venir, seran ben acollits i podran gaudir d'activitats per no avorrir-se.
- d.- Que tenim capacitat per entendre'ls, que no estem per jutjar-los, ni per "menjar-los la olla", que poden confiar amb nosaltres. Que no tenen cap compromís amb nosaltres que no sigui simplement correspondre al nostre respecte.
- e.- Que estem receptius a escoltar les seves idees, propostes (si en tenen) i que aquestes, si són realistes i respectuoses, poden fer-se realitat.

TRIGINÉ, Jaume (1998)¹ ens situa sobre la relació de suport que
“s’entén com un intercanvi humà i personal entre dos éssers humans. En aquest canvi un dels interlocutors captarà les necessitats de l’altre, amb la finalitat d’ajudar-lo a descobrir altres possibilitats de percebre’s, acceptar-se i fer front la seva situació actual”.

En relació a la interacció amb els menors ens poden ser força útils aquestes recomanacions:

1.- **Descentrar la relació:** Practicar l’escolta activa, adequar-se al ritme de l’interlocutor, evitar prejudicis de qualsevol tipus, ésser flexible, no treure conclusions a la primera de canvi, donar i rebre feed-back, interpretar la comunicació no verbal del nostre interlocutor i reconèixer les diferents tipologies psicològiques i adaptar-se a les mateixes.

2.- **Organitzar correctament els nostres missatges:** Tant en les formes com en els continguts. Cal reconèixer i ser capaç de fer servir les seves expressions i argot de manera natural. Tot i això cal apropar-se als joves tal i com un és. En relació a aquest aspecte ens diu MONTULL, José Antonio (1994: 115):

“ Hay que acercarse a los jóvenes tal y como uno es. Nadie tienen necesidad de disfrazarse de joven cuando no lo es; esto se nota en seguida. Los chavales son especialmente sensibles para intuir quién se presenta como es y quien finge”

Hem d’articular uns missatges senzills, clars i coherents. S’ha de buscar una coherència entre allò que es diu i el com es diu. Controlar tant la nostra comunicació verbal com la no verbal.

3.- **Adaptar la nostra conducta comunicativa a la situació concreta.**

(Habilitat social) Cal reconèixer les formes de relació acceptables dins el context concret de relació que per raons socials i culturals poden ser diverses i diferents de les nostres. Hem de conèixer les regles i hem de ser capaços de crear noves regles amb l’interlocutor que potenciïn una interrelació més fluïda.

Cal reconèixer i adaptar-se a diferents tipologies sensorials comunicatives: Auditius (comunicar preferentment per la paraula); Visuals (utilitzar més la gestualitat); Kinestèsics (tocar, estrènyer la mà, donar petons, abraçar...)

4.- **Controlar les nostres pulsions i reaccions emocionals (Autocontrol).**

Per això és necessari mirar “*cara en dins*” i millorar el nostre autoconeixement. Cal aprofundir en el control l’estrès que produeixen algunes situacions conflictives, acceptar el conflicte com a part de la nostra feina i saber afrontar-lo, treballar l’assertivitat, reconduir la nostra pròpia agressivitat, sortir de la passivitat i afrontar els fets. Cal reconèixer i partir del nostre estat predominant d’ànim.

¹ Curs “Habilitats i Tècniques d’Atenció Personal”. Tarragona, maig 1998. Programa de Formació per al personal del Sistema Català de Serveis Socials. Departament de Benestar Social. Generalitat de Catalunya.

S'ha de vetllar especialment de no caure en models victimistes, salvadors o perseguïdors. Cal també estar atent als jocs psicològics, pressions i paranys a que ens poden sotmetre alguns usuaris.

Millorar la qualitat i eficàcia de les nostres interaccions, més que l'aplicació i l'aprenentatge d'unes tècniques consisteix en: desitjar la relació, mantenir una actitud perseverant d'automillora i aprenentatge comunicatiu i saber reconèixer les nostres limitacions i dificultats relacionals per superar-les.

No es tracta d'exercir un domini sobre l'altre a través d'una manipulació comunicativa sinó que la comunicació interpersonal ha de tenir una dimensió **ètica**: és dir, regida per la sinceritat, transparència, mútua acceptació i respecte per l'altre. La nostra relació es justifica en funció d'aquests valors i no des dels nostres interessos. La raó de la nostra relació –que establim des d'una posició professional- és la d'ajudar a l'altre a millorar la seva situació.

ARQUERO, Mercedes (1995: 80) recomana aquestes actituds que afavoreixen la relació educativa:

- La nostra experiència personal pot ser un suport i una referència mai un model a seguir.
- Partir des d'on estan el nois.
- Acceptació dels joves independentment de les seves problemàtiques (no jutjar)
- Aportar principis de realitat als joves.
- Clarificar als joves sempre el nostre rol com educador i els nostres límits.
- Respectar ritmes personals (no *ratllar*). Incidir en la crisi.
- Establir compromisos (contractes)
- Utilitzar els seus interessos i inquietuds educativament.
- Escolta activa.
- Implicar-los en les seves demandes.

3.4.2.3.- Utilització de grups motors i activitats

Per tal d'apropar-nos a menors que no coneixem ens pot ser força útil la utilització de *grups motors*. Utilitzem el grup motor quan l'educador ja te fets alguns contactes amb alguns infants i joves de la comunitat. Es tracta de trobar algun centre d'interès comú pel grup que ens permeti realitzar alguna activitat de caràcter obert al carrer (anar a fer jocs a una determinada plaça, un taller de fotografia pel barri, una foguera per Sant Joan, fer un vídeo sobre el barri, organitzar un petit concert,...) El propi grup facilitarà que se'ns apropin d'altres menors que s'interessaran per allò que estem fent, i , si aprofitem l'oportunitat, possiblement s'afegiran a l'activitat.

Utilitzar com a suport del treball al carrer, el fet de traslladar-hi activitats del Centre, és també força efectiu. Si organitzem jocs pel carrer el més probable és que alguns infants a qui no coneixem (però que si coneixen als nostres nois i noies) ens demanin per poder jugar.

Si abordem pel carrer un grup de joves on n'hi han alguns que participen a les nostres activitats, segur que en l'ocasió podrem conversar amb d'altres a qui no coneixem i, que en una altra ocasió ens saludaran. Poc a poc, podrem intensificar aquesta relació.

Presència, Comunicació i Activitat són els tres referents que ens permeten teixir una xarxa que ens facilitarà l'establiment de primers contactes. Amb la inversió de temps adient (presència continuada), aquesta xarxa s'anirà fent més gran i atapeïda i cada cop ens serà més fàcil l'apropament amb els menors i els grups que més requereixen la nostra intervenció. Cal trobar sempre elements mediadors per fer les nostres relacions (activitats, altres menors, espais, moments crítics,...) . El més natural és:

- Anar del conegut al desconegut.
- Progressar des dels grups més oberts als més tancats.

3.4.3.- El procés d' atenció Individual: del carrer al recurs apropiat.

Entenc el treball de carrer en dos dimensions que voldria exemplificar de la manera més planera possible:

- *Portar les persones al carrer*: El carrer té una dimensió positiva: treure a l'infant "tancat" a casa amb la consola i la "tele", que pugui córrer, gaudir de l'aire lliure relacionar-se... Dinamitzar, crear al carrer referents que ens aportin relació, vida comunitària.....
- *Treure al menor del carrer*: Quan el carrer és l'únic que té, quan representa un aïllament, una fugida de la família i l'escola, un medi socialitzador negatiu i marginal, una limitació d'estímul i de possibilitats...

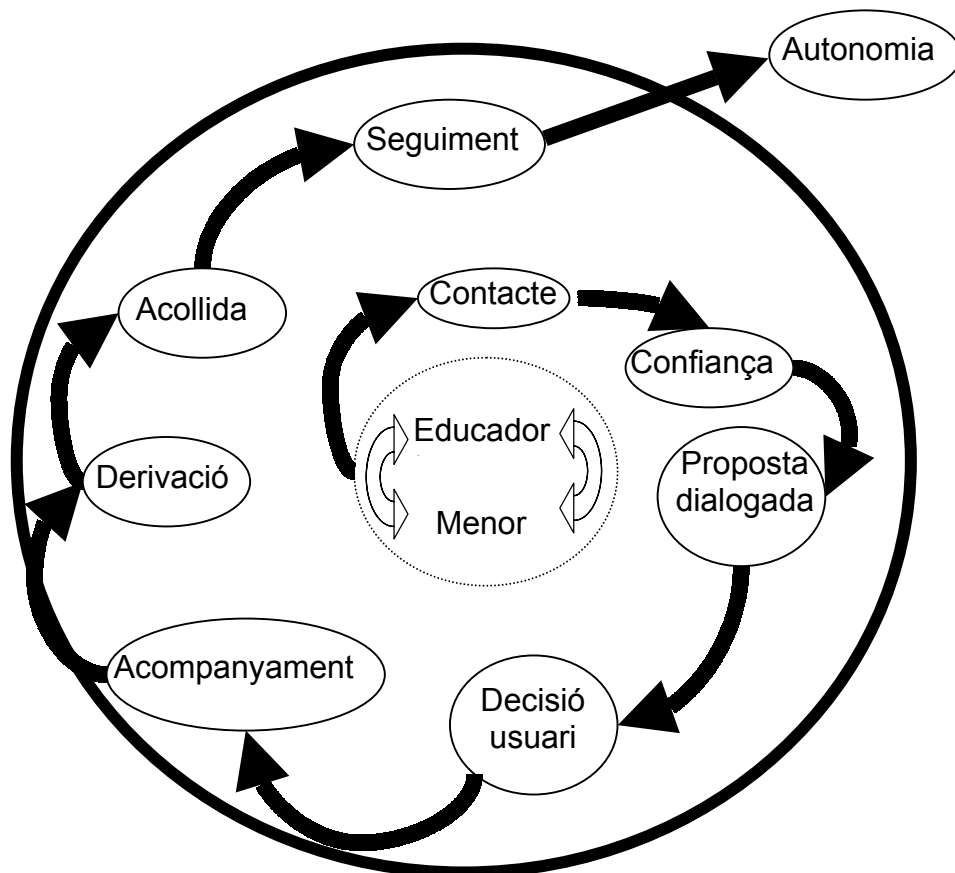
En aquest segon cas, cal articular un procés de suport que possibiliti que l'usuari pugui fer un anàlisi de la seva situació per fer-se'n conscient ; creure realment que té possibilitats de millora i que pot viure en unes condicions de vida més agradables i enriquidores; activi els seus recursos i potencialitats i accedeixi a recursos públics (com a drets que té) que el podran ajudar a realitzar-se en les seves aspiracions.

TRESCENTS, Adrià a GUERAU, Faustino (1987:108-111) ens indica com l'educador pot ser útil en la construcció d'aquest procés:

- **Servir d'interlocutor**: "Ellos no conversan seriamente sobre su situación; no pueden analizarla, ni pueden convertirla en productora de estímulos enriquecedores de su personalidad (...) El educador de calle puede hacerlos reflexionar y verbalizar su situación y así descubrir los primeros pasos para dejar su concepción marginal de la cotidianeidad"
- **Servir de pont d'enllaç**: Connectar-los amb tots aquells elements que els puguin suposar una alternativa. Acompanyar-los cap altres espais on treballadors socials, psicòlegs, insertors laborals, altres educadors,... els podran oferir un suport més adaptat, especialitzat i qualificat que els que el podem oferir nosaltres.

- **Servir com a punt de referència:** Aproximar altres experiències diferents de vida, de relació, altres patrons de conducta, altres entorns perquè puguin comparar, discriminar i decidir. Perquè puguin trobar un adult qualificat , preparat amb disponibilitat i facilitat d'accés que el podrà entendre, escoltar-lo i ajudar-lo a enfrontar els seus problemes.

Tot i que els esquemes són sempre recreacions teoritzades de la realitat aquest ens pot ajudar a entendre el procés d'atenció individual des del carrer:

Explicaré el sentit d'aquest gràfic:

La raó fonamental de la nostra relació amb l'usuari és la de acompanyar-lo cap a una situació millor però sempre cercant la seva autonomia. És per això que l'espiral del procés vol reflectir una idea en la que el nostre suport i el nostre protagonisme cada cop serà menys necessari. La relació educador-menor la situo al centre perquè impregna totes les passes del procés.

Contacte inicial: A l'apartat anterior n'hem parlat força sobre aquest aspecte.

Confiança: Sense la qual serà impossible seguir amb el procés. El menor ha de tenir una percepció positiva de nosaltres, ha de sentir-se lliure, que és ell qui pren les decisions, ha de saber que garantim la confidencialitat dins el marc de l'equip, que no el jutgem i que ens pot expressar les seves dificultats, emocions, vivències. Aquesta confiança ha de ser mútua, si no fem confiança difícilment aquesta se'ns podrà atorgar a nosaltres. La confiança s'ha d'oferir a tothom inicialment. Tot i això, tant el menor com nosaltres, ens n'hauem de fer mereixedors.

Proposta dialogada. No estem amb el menor únicament per relacionar-nos, per *fer amics*. Som professionals i hem d'activar canvis. De la nostra relació han de néixer propostes, que tant podran sortir de nosaltres (que coneixem més alternatives) com també d'ells mateixos. El que importa de la proposta és que sigui dialogada, realista i que ens marqui un horitzó més satisfactori a on dirigir-nos. La distància de la situació actual del menor amb la que marca la proposta no ha d'ésser excessivament distant ja que pot produir molta inseguretat, inestabilitat, ansietat i frustració si no s'assoleixen els objectius.

Aquesta proposta s'ha de consolidar en una...

Decisió que ha de prendre sempre l'usuari (tret de casos excepcionals que impliquin una intervenció protectora per mandat administratiu o judicial) sobre la intenció d'aconseguir uns objectius clars (expressats en la terminologia del menor o de l'usuari) i partint de compromisos mutus. Cal recordar que hem d'estar completament segurs de que podrem respondre als compromisos que establím amb l'usuari ja que, en cas contrari és millor no formular-los. Molt sovint, l'usuari tindrà dificultats per complir amb les seves pròpies decisions. No cal, per això, abandonar la relació o intervenció, sinó que caldrà motivar una reflexió conjunta sobre el que ha succeït, redefinir de nou la relació de suport i tornar a emprendre-la just en el punt on s'han evidenciat les dificultats.

Acompanyament: ARQUERO, Mercedes (1995, 73) ens parla de :

“ acompañar el proceso madurativo de los/as chavales/as con los/las que estamos trabajando. Apoyar su crecimiento, pretender que no pasen por la vida sino que la dirijan. Analizando sus experiencia, racionalizándolas, contestándolas.... Asumiendo las consecuencias de sus actos. Facilitar que proyecten sus acciones futuras”.

Entenc aquest acompanyament com a procés de suport orientat a l'optimització de les capacitats internes de l'usuari, que poc a poc es va formalitzant. Els contactes casuals es convertiran amb periòdics. De l'espai de carrer podem anar a entrevistes en l'espai institucional, en activitats concretes als nostres equipaments. Preparem i donem temps a l'usuari per poder fer ús d'un recurs extern a nosaltres en bones condicions d'aprofitament.

Derivació: Derivar no es deixar un cas en mans d'un altre professional i/o servei i retirar-nos. Una bona derivació hauria de reunir aquestes condicions:

- Aportar a l'usuari una bona informació sobre el servei on haurà d'acudir, quines relacions haurà de mantenir, que pot esperar i que no. Adequar les seves expectatives amb la realitat, funcions i possibilitats del servei i /o professional.
- Aportar una informació rellevant al servei i/o professional destinatari sobre els aspectes fonamentals que envolten la situació personal i social de l'usuari així com de les seves necessitats i interessos.
- Dialogar amb el professional o servei receptor del cas sobre la futura orientació de les intervencions. Deixar clar els objectius d'aquesta derivació.
- Delimitar amb el servei i o professional destinatari en quines tasques o activitats segueix sent necessària la intervenció de l'educador d'atenció Primària. Cal definir qui farà què i com es coordinarà aquesta intervenció.

Acolliment: que significa que preparar a l'usuari pel servei i al servei per l'usuari. Es tracta d'assegurar que tindrà una bona rebuda, que podrà integrar-se amb la resta de companys, treballar la confiança cap els nous professionals. Per l'usuari entrar en un altre espai de noves persones i regles suposa un pas cap el desconegut, una inseguretat que afrontarà inicialment millor si estem al seu costat. Acompanyar als usuaris en el primer contacte amb el nou servei és una manera d'assegurar que hi vagi i pugui tenir un bon començament. Ells ho agraeixen .

Seguiment:

- amb l'usuari d'aquesta nova relació que té amb l'altre servei i /o professional. Ajudar a omplir buits on detectem que s'estan produint desconexions. Parlar de com li va, valorar els seus avenços, donar suport en les dificultats.
- amb el servei i/o professional destinatari, fent un traspàs d'informació útil i abordant una compressió conjunta dels fets que pugui succeir en el procés de suport.

No hi té perquè haver una manera especial de sistematitzar el seguiment dels casos individuals que hem treballat inicialment des del carrer. Els millors són aquells que ja fa servir habitualment el servei en l'Atenció Individualitzada (PEI – Projectes Educatius Individualitzats, Expedients o formats d'Expedient informatitzats (TS-92, GISSAP o d'altres)

3.4.4.- Promoció d'activitats al carrer

Promoure activitats al carrer té dues finalitats bàsiques:

- Dinamitzar la vida de la comunitat oferint un espai per la relació i la participació.
- Captar nous menors cap a les nostres activitats grupals.
- Assegurar una intervenció educativa formalitzada a menors que per la seva hiperactivitat i poc control de pulsions difícilment s'integraran a les activitats habituals del nostre Equipament però sí en un espai més dinàmic de joc al carrer.

3.4.4.1.- El carrer: el pati del Centre Obert.

Sota aquest títol vull apuntar cap una concepció més oberta dels Equipaments clàssics dels Serveis Socials. Quan veus les programacions i les activitats dels Centre Oberts (tot i que hi ha honorables excepcions) els focus d'atenció més predominants són: els tallers de manualitats (o prelaborals), algunes activitats expressives, les ludoteques i les activitats de repàs o de reforç escolar (espais per fer deures).

Les activitats de taller o prelaborals i les activitats expressives en els Centres d'educació no formal suposaren una novetat pels menors fins a la meitat de la dècada dels 80. Llavors no era gaire habitual que aquestes activitats es realitzessin a l'escola que tenia una concepció d'ensenyament més tradicional. Actualment quasi totes les escoles realitzen activitats d'aquests tipus i a més, amb uns recursos tècnics i materials més adients dels que disposem normalment a serveis socials. Ens podem trobar fent marqueteria quan el menor ja ho ha fet fa dos dies a Tecnologia, repetim la castanyada que ja han fet a l'escola o fem una manualitat que ja ha realitzat igual quatre vegades. Si ho amanim amb unes quantes hores de repàs escolar, estem construint una proposta que pot ser de tot, menys quelcom atractiu o motivador.

Personalment hem costa molt identificar Equipament Educatiu amb "local". Crec que el Centre Obert ha d'estar al "local" però també al Poliesportiu Municipal, al Centre Cívic, a la Biblioteca Pública, compartint les instal·lacions de l'escola, a la piscina, etc... i sobretot al carrer.

Moltes vegades el personal que hi treballa es queixa de la mala qualitat de la infraestructura del local o de la manca de recursos materials. Segurament que tenen raó, ja que aquesta és una situació força habitual als Centre Oberts. Però aixecar la vista i treballar en una concepció més àmplia ens pot aportar moltes alternatives.

Hem centraré en el carrer. Córrer, saltar, provar-se físicament, competir, millorar la motricitat, incorporar regles, estar a l'aire lliure, relacionar-se en un espai obert, tirar la baldufa, jugar a les boles, amb terra, saltar la corda,..... és una necessitat que cada cop els menors dels entorns urbans veuen menys satisfeta. Perquè comprar la "Play Station" (tot i que trobo que te forces aspectes positius) perquè vinguin més infants i adolescents a la ludoteca si estem al mes de maig, en plena primavera i estar tancat en un local és la cosa que menys ens pot apetèixer?. Un Servei de jocs al Carrer de caràcter estable és un servei obert a tota la comunitat de menors. El joc és l'activitat més natural per l'aprenentatge de l'infant: Aporta desenvolupament motriu i d'habilitats, els permet incorporar regles socials, es socialitzen jugant en equips, descobreixen el medi, s'estimulen cognitivament en funció del joc (memòria, percepció, observació comprensió de regles,....)

Aportaré ara unes quantes idees de com organitzar un servei públic de jocs al carrer. Les mateixes són deutes al treball en equip que he realitzat amb altres professionals al Centre de Serveis Social de la Part Alta (Tarragona) i al Centre Obert Municipal de Constantí (Tarragonès).

a.- Organitzar el Servei de Jocs en funció de **donar cobertura territorial**: Disposar d'un horari setmanal estable de presència en diferents espais (places, parcs) del barri o ciutat per arribar a menors de diferents zones. La millor publicitat del Centre Obert per ampliar la seva cobertura territorial.

b.- **El joc informal**: Es tracta de no programar les seqüències de jocs des d'un punt de vista tècnic.

- Jugar a partir de les propostes dels menors.

- Utilitzar i provocar "modes". Els menors juguen a partir de modes cíclics: ara les boles, ara baldufa, ara els "tazos" (tradicionals patacons), ara el "io-io".... Aquests jocs normalment impliquen un gran desenvolupament de destreses i ells se'ls senten molts seus. Podem provocar l'emergència de modes. Per exemple: Si ensenyem a 8 - 10 infants d'un barri a jugar a les carreres de "xapes" i juguem físicament amb ells 4 o 5 dies, veurem com el cercle de joc s'amplia per imitació. Al cap d'unes setmanes podrem observar a menors jugant a les "xapes" que ni coneixem. És un recurs per recuperar jocs tradicionals que ells no coneixen, necessiten poc material i els poden ser força atractius. Aquests tipus de jocs són autònoms. Els infants no ens necessiten per res per jugar-hi i aprofitaran qualsevol moment.

Podem també utilitzar les instal·lacions que ens ofereixi l'entorn: gronxadors, tobogans, terraris, jugar amb aigua,...

c.- **Practicar esport al carrer**: Podem demanar a l'Ajuntament que ens pengi unes cistelles de bàsquet en lloc estratègicament triats (on no molestem als veïns), podem organitzar uns partits de beisbol en un escampat, jugar a futbol en una plaça poc transitada, unes carreres amb la "bici", unes curses amb els patins de línia, una ginkama amb patinet, podem organitzar tota una Olimpíada atlètica (salt, curs, llançament de bastons, de pedrots...) jugar a la petanca, etc... Les possibilitats són immenses!

d.- Programar seqüències formalitzades de joc: Es tracta de programar amb antelació la seqüència de jocs amb uns objectius definits. Al Centre Obert Municipal de Constantí s'ha la tècnica de les caixes de joc.

Els jocs es divideixen en:

- Jocs cognitius (memòria, atenció, observació, discriminació...)
- Jocs de pilota.
- Jocs d'equip i de regles.
- Jocs motrius.
- Grans jocs.

Existeix un fitxer de jocs on hi consta: Tipus de joc, l'edat preferent, els aprenentatges que permet, el material necessari, el nombre màxim i mínim de jugadors, les condicions de l'espai, durada aproximada, la dinàmica del joc i les variants que s'hi poden fer.

Els monitors preparen una caixa en funció de l'edat preferent a que es dirigirà la sessió de joc al carrer. La caixa (que és una caixa - cistella gran de plàstic i que es pren al carrer) disposa de:

- Una combinació de 8 –10 jocs de varis tipus.
- Un sobre amb les fitxes de joc.
- El material necessari per jugar-hi.

No es fa una caixa per cada sessió, ja que es bo que els infants el puguin repetir varis dies el joc per interioritzar la seva dinàmica. Es substitueix un joc per una altra al llarg del temps. Aquest sistema permet que no es tinguin que fer grans programacions pel manteniment de la caixa (2 o 3 jocs nous durant un període de 15 dies)

c.- Programar “grans jocs” (llarga durada de 1 a 3 hores) per l'entorn del barri. Aquests jocs estan especialment indicats pels adolescents i la pràctica demostra que tenen una gran acollida. L'entorn d'un barri d'extrarradi (estructura oberta) dona àmplies possibilitats per desenvolupar-hi jocs de “*stalking*”. Poden cooperar com equip, definir estratègies, competir d'una manera sana. La inversió es força reduïda i molts materials els poden portar ells de casa (unes lots si juguem al vespre, mocadors...poca cosa més).

d.- Autonomitzar progressivament la pràctica del joc. Els educadors ensenyem jocs als menors i juguem amb ells. Ells han d'entendre però que sempre poden jugar i que no ens necessiten per jugar en grup. Poc a poc els hem d'ensenyar a organitzar-se, a exercir rols de lideratge, de proposta als altres nens i nenes, a resoldre autònomament els conflictes de regles i apreciacions. La nostra directivitat ha de disminuir progressivament. Si aconseguim amb el temps que es puguin aplegar ells sols per jugar al carrer haurem aconseguit un gran objectiu. Torno a recordar la cita de MONTULL, José Antonio (1994:70):

“Una de las causas más frecuentes de la delincuencia infantil es el aburrimiento.”

3.4.4.2.- Activitats Comunitàries

Entenc per activitats comunitàries al carrer aquelles que organitzem conjuntament amb els nois i noies i que s'adrecen a la comunitat en sentit genèric amb la finalitat de:

- **Sentir-nos protagonistes actius:** sabem fer coses i tenim un paper al barri. El grup de menors és significatiu pel teixit social. Els menors amb el nostre ajut poden fer coses importants dirigides a tota la comunitat. Propiciem que els adults, els responsables veïnals percebin d'una forma positiva i en una altra dimensió *els nens i nenes, els nois i noies de serveis socials*. La integració passa per una implicació activa en la comunitat dels menors i per un canvi en referència a les creences i tòpics que la població que es denomina *normalitzada* té respecte als joves amb dificultats.

- **Dinamitzar el barri/ comunitat:** Perquè un barri (o al menys un barri humanitzat, acollidor) és quelcom que un conjunt d'edificacions. És un lloc per VIURE, és un espai de identitat i comunicació que s'ha de construir en el dia a dia. En aquesta construcció quotidiana els serveis públics municipals hi tenim molta responsabilitat. Construir una INFRAESTRUCTURA, és fàcil (una subvenció i un edifici) però l'objectiu és generar les condicions perquè pugui ser un espai de VIDA i PARTICIPACIÓ, un lloc acollidor. Això les polítiques municipals del 90 ho han oblidat completament. Nosaltres amb els joves podem generar espais de relació entre els veïns sense fer grans dispendis econòmics. Per citar alguns exemples que he vist en la pràctica:

- Organitzar un concert amb grups del propi barri. Servei de bar i d'ordre al nostre càrrec.

- Organitzar un festival al carrer, els protagonistes els nostres menors: actuacions de Play – Back, ball, flamenc, guitarra, titelles fetes pels petits, una petita obra de teatre, una acció teatral de carrer... Una bon Centre d'interès per preparar el festival al Centre Obert.

- Organitzar els jocs pels infants a les festes del barri, a la festa major, fer la xocolatada.

- Realitzar una exposició pública dels nostres treballs de taller, de fotografies de les nostres activitats.

- Editar una revista d'informació del barri i distribuir-la a preu de cost.

- Organitzar un petit parc infantil de Nadal, una fira de jocs.

- Organitzar un cicle de cinema infantil i juvenil al carrer. Podem fer crispetes, sucs naturals,...

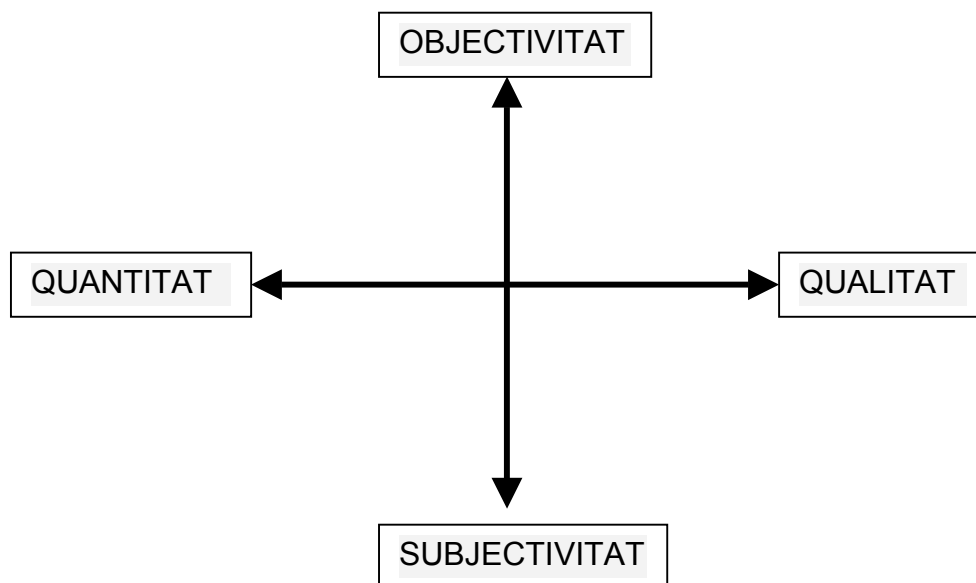
- Impulsar actuacions de millora del barri: netejar un escampat, posar nius pels ocells, pintar uns bancs,.... L'ajuntament ens ho pot recompensar amb una festa, una sortida,...

Les possibilitats de realització d'activitats comunitàries tenen els límits en la nostra capacitat d'imaginació i iniciativa. Tal com diu GUERAU 1987:17), i jo ho veig corroborat en la pràctica, una de les característiques dels menors de carrer és la seva **reactivitat**. Solen participar amb moltes ganes quan se'ls fa una proposta motivadora on poden ser ells protagonistes.

- **Col·laborar amb altres entitats:** Aquestes activitats al carrer les farem sempre que puguem en col·laboració amb altres entitats o serveis del municipi ja que així podem anar consolidant una xarxa de col·laboració i de la mateixa manera, els menors amb qui treballem, poden ampliar el seu cercle de relacions. Per citar alguns exemples podem organitzar una comparsa de carnaval conjuntament amb l'escola, uns tallers al carrer amb l'esplai del poble o una xocolatada amb l'Associació de veïns.

3.4.5.- Instruments per sistematitzar l'activitat al carrer:

La raó de presentar instruments per sistematitzar la recollida de dades que es deriven del treball al carrer té un caràcter obert ja que cada professional ha de ser capaç de discriminar quina és la possibilitat i necessitat de sistematització que pot fer i fins a quin grau l'exigeixen les característiques concretes de la seva pràctica professional. No hi ha instruments millors que d'altres sinó instruments més o menys adequats en funció de l'objectiu i de la situació en que han de ser aplicats. Caldrà doncs, una presa de decisió que s'haurà de justificar en els avantatges i inconvenients que tots tenen. En definitiva ens mourem en dos pols:

El registre de la informació d'una manera sistemàtica es fa necessària quan pretenem:

- Fer accessible la informació a d'altres professionals.
- Interpretar fets i arribar a una comprensió global del context d'intervenció.
- Fonamentar científicament les nostres argumentacions i demandes.
- Avaluar les nostres actuacions.
- Justificar la nostra tasca i obtenir suport institucional a la nostra actuació de carrer.

A continuació presentarem una breu descripció de diferents instruments que s'adapten bé al treball de carrer. Cadascun dels mateixos els il·lustrarem amb exemples concrets que s'han utilitzat en pràctiques reals.

3.4.5.1.- Mapa Ecogràfic

El concepte de mapa ecogràfic està explicat a l'apartat 3.4.1.2. El mapa ecogràfic no es construeix d'un dia per l'altre sinó que es va elaborant poc a poc i té un caràcter dinàmic. En la seva construcció hi poden participar tots els professionals.

ELS MATERIALS:

- **El mapa:** En el cas del mapa de l'EBASP de Constantí el mateix té unes dimensions de 80 X60 cm. i és de color. Recull íntegrament tot l'espai urbà del municipi. El mateix està encolat en sobre una superfície de cartró - ploma per que tingui solidesa però poc pes. Els mapes poden atendre a una zona concreta o a tot el municipi com és el nostre cas. Els de grans dimensions són força útils si son fixes. En el nostre cas es interessava que es pogués transportar. Es relativament fàcil aconseguir aquests mapes als serveis tècnics municipals.

- **Els fulls transparents:** En el nostre cas fem servir 4 nivell de fulls superposats de les mateixes dimensions que el mapa. El material són fulls de transparència A3, units amb cinta adhesiva transparent. Cada capa esta unida a la part superior del mapa amb un "fastener". Fet que possibilita que es puguin passar fulls i disposar-los en diferents ordres. Es poden utilitzar també làmines de plàstic transparent o paper vegetal.

- **Els gomets:** de diferents colors, formes i mesures. Cada forma, color i mesura respon a un codi categoritzat amb anterioritat. Es pot escriure un codi a l'interior del gomet.

- **Els retoladors:** Han de ser permanents i de diferents colors. Normalment pintarem sobre un sol dels fulls, ja que quan actualitzem el mapa, aquesta full haurà de ser substituït.

- **La caixa:** On tindrem desats tots els gomets, els retoladors, un bolígraf i un llapis.

- **La carpeta de codis:** Es guarda en un lloc segur i allunyat del mapa ja que reflexa la clau d'interpretació. Dins la carpeta hi ha uns fulls que amplien la informació del mapa.

LA UBICACIÓ: En el cas de l'EBASP de Constantí el mapa està penjat en un racó del despatx perquè la informació estigui a l'abast de tots els professionals. En lloc de penjar-los es poden situar en un trípede o desats en una carpeta gran.

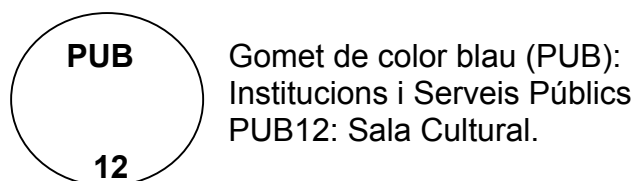
LES TAULES DE CODIS: En el cas del mapa de l'EBASP de Constantí l'organització és la següent:

S'utilitzen dos tipus de senyalització:

a.- Gometes:

* Rodons: Cada color representa una determinada categoria. A l'interior de cada gomet i a la part superior s'hi escriuen en color negre un codi de 3 lletres que correspon a una subcategoria. A la part inferior un número. Els números sempre són correlatius i no es repeteixen mai, tot i que canviï el full o el color del gomet.

Exemple:

Al Bloc de Codis (que té un caràcter d'ús restringit pels professionals) s'hi fan les pertinents anotacions amb llapis de la següent forma:

Full	CATEGORIA	CODIFICACIÓ	Denominació.
A	Infraestructures comunitàries.	PUB13.	Escola Municipal de música

* Rectangulars: Representen mobiliari urbà funcional. En funció de la categoria porten un codi de 2 lletres. No porten numeració ni apareixen al full de codis.

b.- Àrea de color o línies:

Indiquen una característica o qualitat d'una zona.

* DENOMINACIÓ, CLAUS I CONTINGUTS DELS FULLS

FULL A: Infraestructures comunitàries

Contingut:

<u>CODI</u>	<u>SUBCATEGORIA</u>	<u>SENYALITZACIÓ</u>
PUB (núm)	Institucions i Serveis de caràcter Públic.	Gomet BlauC Rd.
ENT (núm)	Entitats i Associacions.	Gomet BlauC Rd.

FULL B: Sector Comercial.

Contingut:

<u>CODI</u>	<u>SUBCATEGORIA</u>	<u>SENYALITZACIÓ</u>
COM (núm)	Petit Comerç (Bars, Alimentació, Botigues vàries,....)	Gomet Blanc Rd.
SER (núm)	Petites Empreses i serveis (Restauració, Summnistraments, Serveis tècnics, Banca, Serveis Professionals Maquinàries,...)	Gomet Blanc Rd.

FULL C: Trànsits i Espais

Contingut:

<u>CODI</u>	<u>SUBCATEGORIA</u>	<u>SENYALITZACIÓ</u>
()	Carrer poc transitat per persones	Color groc.
()	Carrer significativament transitat per.	Color blau.
()	Carrer molt transitat per persones	Color vermell.
()	Carrer molt transitat per vehicles	Dos colors: <ul style="list-style-type: none">• Meitat verd.• Meitat color referent a trànsit persona.
()	Parc o plaça amb bancs	Entramat blau.
()	Escampat o erm	Entramat groc.
()	Zones verdes i jardins	Entramat verd
()	Recorregut transport públic	Línia negra descont.
TF	Telèfon públic.	Gomet Blanc Rct.
PB	Parada Bus.	Gomet Blanc Rct.
GR	Gronxadors.	Gomet Blanc Rct.
CT	Contenidors de recollida (exceptuant els de brossa domèstica)	Gomet Blanc Rct.

FULL D: Agrupaments de Persones i Aspectes Conflictius.

Contingut:

<u>CODI</u>	<u>SUBCATEGORIA</u>	<u>SENYALITZACIÓ</u>
ZIN	Zona freqüentada per infants	Gomet Groc Rd.
ZAJ	Zona freqüentada per adolesc. o joves.	Gomet Groc Rd.
ZGG	Zona freqüentada per gent gran	Gomet Groc Rd.
ZRG	Zona amb freqüents relacions de	

ZDO	Guarda (pare i/o mare, fill/s) Zona freqüentada per dones adultes.	Gomet Groc Rd. Gomet Groc Rd.
CJD	Grup d'adolescents o joves disocials.	Gomet vermell Rd.
CAM	Activitats marginals	Gomet vermell Rd.
CTD	Consum i tràfec de drogues.	Gomet vermell Rd.
CSV	Persones sense vivenda.	Gomet vermell Rd.
CZD	Zona degradada (bruta o perills per persones)	

A continuació del full de codis trobem els llistats de registres que amplien la informació del mapa.

El mapa el van complimentant els professionals en funció del temps de que disposi cadascun d'ells.

3.4.5.2.- Graelles d'observació.

Especialment indicades per aquelles situacions en les que l'observació és de caràcter no participant, i on ens interessa un registre objectiu de la fenomenologia d'interaccions que es produeixen en un context urbà delimitat. ens poden ser especialment útils per l'observació d'una zona del barri, una plaça o un parc públic.

Cal tenir en compte que l'observació estructurada també presenta inconvenients: requereix força atenció i concentració; és molt fàcil que a l'observador se li escapin molts aspectes ja que la realitat es multidimensional i els fets es presenten simultàniament; hi pot haver un ampli marge obert a la subjectivitat de l'observador que interpreta la realitat a partir dels seus focus d'atenció preferents, experiències prèvies i preconcepcions; es pot produir una reactivitat de l'observat que pot canviar de conductes al notar la presència de l'observador. Finalment l'abundància de dades pot dificultar el seu tractament. El disseny de la graella haurà de ser artesanal, haurem de construir nosaltres l'instrument en funció de les nostres necessitats. Algunes de les variables les podem definir amb posterioritat després d'un temps prudencial de permanència en el camp que ens permeti advertir quines són els aspectes més importants a considerar. Es convenient també fer una prova prèvia de la graella per veure si s'ajusta bé, a nivell pràctic, a les nostres finalitats.

Com exemple de graella d'observació aportarem la elaborada per CANALS, J.LL; FORTUNY, A; GRÀCIA, F.X; JAVALOY, M; RUIZ, A; i PÉREZ, C (2001) i que es va utilitzar en una investigació d'un Parc de la Quinta de St. Rafael a la ciutat de Tarragona.

El full de registre d'observació al Parc és una taula d'observació objectiva que divideix les observacions segons l'**investigador** que l'efectua, el **dia de la setmana** i el **moment del dia** en que es duu a terme l'observació. Les informacions, la majoria de les quals estan codificades, responen a les següents variables:

- ▶ **Zona.** Fa referència als espais físics. Existeixen 6 zones consensuades pels investigadors segons la divisió natural del Parc. (Els codis de zona s'expliciten a l'observador en el full de variables.)
- ▶ **Número de la unitat d'observació.** Correspon a la seqüència d'activitats que es donen en una zona. S'han de fer com a màxim 3 entrades per zona segons criteri cronològic.
- ▶ **Període horari.** Cal anotar l'hora i el minut en que s'ha apreciat cada activitat. El període d'observació en cada zona és de 6 minuts.
- ▶ **Activitat observada.** Aquesta entrada no s'ha codificat prèviament a causa de la seva imprevisibilitat.
- ▶ **Subjectes participants.** En primer lloc s'anota el número de subjectes participants. Acte seguit, i segons els codis de grups d'edat descrits al full de variables d'una forma realment operativa i visual, s'antoten les edats. La tercera informació que busquem és el sexe.

► **Relació.** Explicita quin és el tipus de relació que uneix els subjectes participants. Els codis de relació, que integren gran nombre de casos i un ítem obert, es detallen a l'observador en el full de variables.

► **Observació.** En aquest espai l'observador matisa d'una manera espontània l'activitat observada, el tipus de relació, alguna observació en referència la zona... es tracta de fer aparèixer informacions rellevants qualitativament.

► **Factors de distorsió.** On s'anoten les anomalies, conflictes, mancances apareguts en aquella observació: com per exemple el mal temps atmosfèric, si l'observació ha coincidit amb l'hora de rec...

DEFINICIONS OPERATIVES DE CATEGORIES I ÍTEMS

PER LA GRAELLA D'OBSERVACIÓ.

VARIABLE 1: Tipus de Dia.

En referència al dia en que es realitza una determinada observació.

Disposa de dues categories:

* FEINER: Dia laborable. Normalment de dilluns a divendres.

* FESTIU: Inclou els dissabtes, diumenges i dies considerats com a festius segons el calendari laboral.

VARIABLE 2: Moment del dia.

S'entén com el període horari del dia en el que es porta a terme l'observació.

Disposa de sis categories.

* MATINADA: Període horari comprés entre les 06.00 i les 07.59 hores.

* MATI: Període horari comprés entre les 08.00 i les 11.59 hores.

* MIGDIA: Període horari comprés entre les 12.00 i les 14.59 hores.

* TARDA: Període horari comprés entre les 15.00 i les 17.59 hores.

* VESPRE: Període horari comprés entre les 18.00 i les 20.59 hores.

* NIT: Període horari comprés entre les 21.00 i les 05.59 hores.

VARIABLE 3: Zona del Parc. (veure zones al mapa adjunt)

S'entén com una fracció d'espai físic concret dins els límits del Parc de la Ciutat i en les que s'ha dividit aquest. Cada zona, tot i que per un criteri bastant arbitrari dels investigadors, té unes característiques físiques que el caracteritzen. Es justifiquen per tal de poder limitar l'observació visual de l'investigador a un espai físic concret i abastable.

Disposa de sis categories.

* PARC INFANTIL: Compren la zona de gronxadors, parterres que el delimiten i la pista de skating.

* PLAÇA QUINTA: Compren des de l'entrada al Parc pel carrer Ramon i Cajal a l'edifici de la Quinta de Sant Rafael. L'espai es caracteritza per ser una gran esplanada de terra.

* JARDINS SUD: Zona de parterres d'herba i camins compresa entre la zona de la Plaça Quinta i els edificis que donen al carrer Vidal i Barraquer (sortides del Parc en direcció a la Zona comercial de Parc Central).

* JARDINS EST: Zona de parterres d'herba i camins compresa entre el camí central del Parc (des de el monument del Mil·lenari fins al Centre de l'esplanada de la Quinta) i el límit que formen els edificis que donen al carrer Ramon i Cajal.

* MIL·LENARI I JARDINS NORD: Compren la plaça on s'ubica el monument al Mil·lenari de Catalunya i la zona de parterres i caminets elevada en direcció a l'Estació d'autobusos.

- ▶ PALMERES: Espai entre el camí central (incloent-lo) i els edificis que donen a la Avinguda de Roma i limitat al Nord per la Zona Mil·lenari i al Sud per la Zona Plaça Quinta. Es caracteritza per una gran plaça de terra quadrada, un camí amb palmeres de gran alçada i un escampat.

VARIABLE 4: Activitat.

S'entén com l'acció o actuació principals o més significativa per l'observador (acceptant la càrrega de subjectivitat) que està realitzant un individu o grup d'individus durant la major part del temps en el que se l'està (se'ls està) observant.

Les categories d'activitat es van determinar "posteriori" i es van determinar en vuit per requeriments del programa informàtic de tractament de dades. Algunes d'aquestes categories es divideixen en subcategories.

* PASSEJAR EL GOS: Sempre que l'individu o grup porti dit animal i romangui dins els límits del Parc en independència d'altres activitats que pugui realitzar (passejar, conversar,.....)

* TRANSIT: Quan l'individu o grup utilitzen el Parc simplement per dirigir-se d'un punt a altre de la ciutat. Van de pas per escurçar camí. Normalment aquest fet es produeix per escurçar camí entre: Estació d'autobusos/Pere Martell – Ramon i Cajal (i viceversa), Ramón i Cajal i Zona Comercial Parc Central (i viceversa) i Estació d'autobusos/Pere Martell- Zona Parc Central (i viceversa)

* PASSEIG: Quan l'individu o grup d'individus es desplacen amb actitud relaxada pels límits interiors del Parc. El Passeig implica moviment i tant sols es codificarà com a conversa quan la mateixa provoqui parades a les persones implicades. La conversa en moviment constant es considera Passeig.

* LLEGIR: Es codificarà aquesta activitat sempre que l'individu o grup d'individus llegeixi de manera continuada durant l'observació (independentment d'altres factors com passeig, asseure's.....)

* RELACIONS AMOROSSES: Quan una parella d'individus manté una activitat principal que implica manifestacions visibles externament de estima mútua amb implicacions de relacions sexuals en diferents graus.

* JOC: Quan l'activitat o presència del grup es deu a la realització d'una activitat física, d'entreteniment o simbòlica amb una finalitat lúdica. Dins aquesta categoria s'hi inclouen les següents subcategories:

* ANAR AMB BICICLETA: Utilitzant aquest vehicle amb una finalitat recreativa.

* FUTBOL: Sempre que es jugui la pilota amb els peus i independentment de seguir regla alguna.

* JOCS EN GRONXADORS: Sempre que el joc impliqui l'ús d'una instal·lació fixa del Parc dissenyada expressament per promoure activitats motrius per infants.

* PATINAR: Sempre que el joc impliqui l'ús de dispositius de desplaçament sobre petits rodaments (patins de roda, en línia, monopatins...)

* BASQUET: Quan el joc implica l'ús d'una cistella i una pilota que es juga amb les mans i independentment de les regles.

* JOC ESPONTANI: Sempre que el joc es produeix sense premeditació, amb absència de regles o procediments formalitzats i no implica l'ús d'objectes expressament dissenyats per jugar.

* CONVERSA: Quan l'activitat principal del grup de persones és la comunicació oral i es produeix de manera estàtica (ja que en cas contrari es considera passeig)

* ALTRES: Aquest grup inclou totes aquelles subcategories observades no recollides en els set grups anteriors:

* ASEURE'S EN UN BANC: Aquesta categoria implica naturalment la situació d'estar assegut en un banc però també es condició necessària per codificar l'activitat com a tal que l'individu no mantingui cap relació externa amb altres i que les seves úniques activitats siguin les de pensar o observar.

* MENJAR: Sempre que la persona durant el període d'observació consumeixi aliments (a excepció de begudes)

* CONSUM DE DROGUES TOVES: Es considera en aquesta investigació com a consum fumat de derivats del cànem (s'exclouen totes les altres substàncies considerades com a drogues)

* DORMIR: Quan l'activitat de l'individu es jeure i, almenys, aparentment es troba en estat de son (suspensió de certes funcions de l'activitat vital).

* TREBALLAR: Quan l'individu o grup d'individus realitzen una activitat remunerada dins els límits del Parc i en relació en aquest espai. Normalment afecta als operaris de manteniment del Parc.

* ACTIVITATS DE DIFÍCIL CLASSIFICACIÓ: Dins aquesta subcategoria s'inclouran totes aquelles activitats i situacions estranyes que l'observador no pugui classificar, apreciar o considerar.

VARIABLE 5: Grup Poblacional.

Atén a determinats grups d'edat cronològics en les que es classifiquen les persones observades al Parc. Aquests grups (o la suma de dos), arbitraris, s'han fet coincidir amb intervals de 5 anys per tal de poder realitzar comparatives de freqüència d'assistència al Parc proporcionals al pes específic en la població de la ciutat de Tarragona. L'adjudicació d'una persona a un grup és aproximativa i a criteri de l'observador (no preguntem l'edat a la població observada)

Les categories són les deu següents:

* PRIMERA INFANCIA: Persones de 0 a 2 anys. Descriptors: van en cotxet o caminen encara amb poca destresa.

* INFÀNCIA: Persones de 3 i 4 anys. Descriptors: infants molt petits, poc autònoms. Cursen educació infantil.

* INFANTIL: Persones entre 5 i 9 anys. Descriptors: Infants autònoms. Cursen Aproximadament cicle inicial i cicle mig d'Educació Primària. Van normalment pel carrer amb un adult que manté amb ell una relació de guarda.

* PREADOLESCENTS: Persones de 10 a 14 anys. Descriptors: Infants madurs. Inici de la pubertat. Cursen últim cicle d'Educació Primària o primer cicle d'ESO. Són més independents i solen anar amb molta freqüència autònomament pel carrer.

* ADOLESCENTS: Persones entre 15 i 19 anys. Descriptors: Canvis puberals consolidats. Totalment independents. Solen anar en grups d'iguals. Cursen segon cicle d'ESO, Batxillerat o Formació Professional Inicial.

* JOVES: Persones entre 20 i 24 anys: Descriptors: Més maduresa que els adolescents. Entren de ple en l'edat laboral o fan estudis universitaris o professionals superiors.

- * ADULT "A": Persones entre 25 i 44 anys. Descriptors: Adult amb tendència jove.
- * ADULT "B": Persones entre 45 i 64 anys. Descriptors: Adult amb tendència gent gran.
- * GENT GRAN "A": Persones entre 65 i 74 anys. Descriptors: Jubilat /ada Persona d'edat avançada que conserva encara unes bones qualitats físiques. Bona autonomia.
- * GENT GRAN "B": Persones amb 75 anys o més. Descriptors: Persona de molta edat amb més deteriorament físic i menor grau d'autonomia.

VARIABLE 6: Sexe.

Variable dicotòmica relativa al gènere de la persona observada.

- * HOME: Persona de sexe masculí.
- * DONA: Persona de sexe femení.

VARIABLE 7: Número de persones.

Fa referència a la quantitat numèrica de persones que componen una unitat d'observació i entre les quals existeixen dos vincles:

- la realització d'una activitat principal al parc (en cas de que un grup en fa dues o més es considera la més significativa a criteri de l'observador -assumint el esbiaix de subjectivitat que comporta-
- l'existència d'algun tipus de relació que les fa anar juntes al parc.

Existeixen 8 categories. Les que van dels ítems 1 a 7 i la de 8 o més persones.

VARIABLE 8: Relació.

Fa esment al vincle relacional existent entre les persones que conformen una unitat d'observació realitzant una activitat principal.

Es cataloguen 8 categories (màxima capacitat de procés que ens permet el programa utilitzat pel tractament de les dades) que són:

- * INDIVIDU SOL: Persona que està al Parc sense companya de cap altra persona.
- * PARELLA: Relació entre dos persones, en independència del sexe o del tipus de vincle relacional.
- * GRUP D'IGUALS: Relació entre 3 o més persones que no té un caràcter familiar ni cap dels individus té una relació de guarda o cura de cap dels altres. En funció del predomini cronològic dels individus es classifiquen en
 - * GRUP D'IGUALS INFANTIL (majoria entre 5 i 9anys)
 - * GRUP D'IGUALS ADOLESCENTS (majoria entre 10 i 19 anys)
 - * GRUP D'IGUALS JOVES (majoria entre 20-24 anys)
 - * GRUP D'IGUALS ADULTS (majoria entre 25 i 64 anys)
 - * GRUP D'IGUALS GENT GRAN (majoria entre 64 i més anys)
- * RELACIÓ FAMILIAR O DE GUARDA: Quan a criteri de l'observador es dona una relació de parentesc o de guarda entre majors d'edat i menors. Aquestes relacions poden ser complertes (pare- mare – fills – avis) o incompletes en qualsevol de les seves possibles combinacions. Un matrimoni sol conformaria una parella no pas una relació familiar.

3.4.5.3.- El Diari de camp

El diari de camp és un instrument que ens serveix per recollir l'observació directa de fets i d'experiències en les que estem presents. L'eix no està en la descripció objectiva del fet sinó més aviat en el relat de la nostra vivència (impressions, pensaments, emocions i estat d'ànim). Al diari de Camp reflectirem allò que ens sembli més important a partir del nostre criteri personal. És especialment útil fer-se un guió de tots aquells aspectes que considerem importants ja que si no es fa tenim el risc d'oblidar-nos en el procés de redacció de focus d'atenció important.

Cal fer les anotacions amb un marge breu de temps després d'haver fet les observacions. De manera periòdica (cada mes, tres mesos, un cop l'any..) es convenient extreure'n les dades i ordenar-les per categories. D'aquesta manera ens serà més fàcil l'ús de la informació.

A continuació presento un petit guió que ens pot ser útil a l'hora de redactar una seqüència al diari de Camp:

GUIÓ DIARI DE CAMP. TREBALL DE CARRER

➤ LES PERSONES

- A quines persones m'he trobat?
- Quines noves relacions he fet?
- Perquè hem parlat? De que hem parlat?
- Quines informacions útils m'han aportat?
- Quins estat d'ànim ha envoltat la relació?
- Quines demandes he rebut?
- Quines orientacions he aportat?

➤ EL CARRER

- Quin ambient hi havia al carrer?
- Quins fets m'han cridat especialment l'atenció?
- He apreciat algun canvi?
- Quins fets, esdeveniments he vist?
- On s'han produït? Com?

➤ LES ACTIVITATS

- Que feien les persones.
- Hem realitzat alguna activitat?
- Quina? Com ha anat?
- Hem après alguna cosa?
- Quines relacions hem tingut entre els educadors?
- I entre els infants? I entre infants i educadors?

➤ ALTRES.

- M'he trobat amb algun conflicte, factor de distorsió, mancaça?
- He tingut alguna idea, alguna nova reflexió?

3.4.5.4.- Fulls de registre d'itineraris.

A l'apartat 3.4.1.3, s'ha explicat la tècnica de treball consistent en la realització d'itineraris. Ara presentem com exemple el full que s'utilitza a l'E.B.A.S.P de Constantí pel seu registre. Les categories són:

* DATA.

* HORARI DE L'OBSERVACIÓ.

* PROFESSIONALS: Tots els professionals realitzen itineraris amb diferent intensitat (monitors, educadors, psicòleg, treballadora social). Normalment ho fan sols o per parelles.

* MOTIU: Poden ser molts: trobar alguna persona, observar el joc dels infants, confecció del mapa ecogràfic, observació no estructurada, control d'absentisme, captació d'infants, recerca d'informació, divulgar l'inici d'una propera activitat, etc..

* ITINERARI REALITZAT: S'anoten els nom dels carrers i places per on anem. Es poden fer itineraris definits, llavors l'anomenarem amb un codi.

* CONTACTES: Fa referència a les persones que hem trobat. Normalment s'anota el nom i les inicials dels dos cognoms (si els sabem). apuntem coses referents a la seva situació, estat físic, anímic,..

* INFORMACION: S'anoten aquelles informacions obtingudes que ens poden ser útils a tots els professionals.

* OBSERVACIONS: Fa referència a fets, aconteixements, clima del barri,...

La carpeta d'anelles amb els fulls està al despatx a disposició de tots els professionals perquè els revisin quan ho creguin convenient. Si algú està especialment interessat per un fet o una informació sempre pot demanar al professional que va fer l'observació que li aporti més detalls. Les fulles es poden posar i treure de la carpeta.

EBASP DE CONSTANTÍ.

PROJECTE DE TREBALL AL CARRER. RUTES D'OBSERVACIÓ

DATA:	HORA de: _____ a _____	Professionals:
MOTIU:		
ITINERARI REALITZAT:		
CONTACTES	INFORMACIONS	OBSERVACIONS:

3.4.6.- L'avaluació en el treball al carrer

El treball de carrer s'ha d'avaluar en les seves diverses dimensions. Avaluar és quelcom més que informar a l'administració de la nostra tasca i dels seus resultats, és un procés valoratiu que té el seu sentit en la millora de la qualitat de les nostres intervencions. L'aplicació sistematitzada d'instruments per la recollida d'informació ens facilitarà aquesta tasca.

L'enfocament de l'avaluació del treball al carrer està fortament condicionada per dos dimensions:

- Què evaluem: **l'objecte**.
- Perquè evaluem: **la finalitat**.

En funció de la **finalitat** L'avaluació pot ser:

- **Diagnòstica**: El centre de l'interès és valorar l'estat d'un subjete o situació. Volem definir la situació de partida per poder ajustar la intervenció.
- **Formativa**: El que ens interessa es obtenir una informació permanent sobre l'execució d'un procés per tal de poder prendre decisions per optimitzar-lo.
- **Sumativa**: La finalitat és valorar el resultats finals de l'acció.

Tot i aquestes funcions, no podem oblidar la dimensió **informativa** de l'avaluació. Ja que tant l'usuari, la comunitat o els nostres responsables tenen el dret de conèixer els processos i resultats de les nostres intervencions. El fet d'informar justifica la nostra acció i ens ajuda a aconseguir suport per propers projectes

En funció de l'**objecte** distingim:

L'avaluació del context. El que ens interessa és conèixer la situació d'una comunitat per ampliar el nostre coneixement, identificar les seves característiques específiques, detectar les seves necessitats i recollir les demandes. Els referents de l'avaluació són la comunitat, els grups i els subjectes. Realitzem aquesta avaluació per fer un diagnòstic sobre la situació de la zona de manera que ens permeti planificar i ajustar les nostres futures intervencions.

En altres apartats s'ha parlat dels diferents àmbits d'estudi i s'han proposat instruments per la recollida de dades. Un cop tenim aquestes dades cal elaborar un informe. L'informe fonamentalment hauria de constar a grans trets dels següents apartats:

- 1.- Dades bàsiques sobre la comunitat
- 2.- Descripció exhaustiva dels diferents àmbits estudiats.
- 3.- Necessitats detectades i prioritziació.
- 4.- Propostes de millora.

L'avaluació d' un projecte de treball de carrer. Un projecte de treball de carrer s'ha d'avaluar en referència als seus objectius. Evidentment, aquesta afirmació ja ens està dient que haurem de definir els objectius i els criteris prèviament a l'hora de planificar el projecte. No solament necessitem valorar el grau consecució de les nostres fites, sinó que, durant el procés requerim informació que ens pugui indicar si anem pel camí correcte. Això ens porta cap a la definició d'indicadors. Un indicador és un element intermedi entre l'objecte a avaluar i l' informació que s'obté i que ens permet en funció d'un criteri valorar fins a quin punt s'ha aconseguit una fita.

Cal diferenciar diferents tipus d'indicadors que s'haurien de combinar:

- Indicadors de procés: Ens situen quines activitats i metes hem de desenvolupar i aconseguir dins un temps concret. Ens ofereixen una retroalimentació i ens permeten reconduir el procés.

- Indicadors de resultats: Ens ajuden a valorar el grau de consecució dels nostres objectius al finalitzar el projecte.

- Indicadors quantitatius: Les dades es reflecteixen de forma numèrica. Busquen l'objectivitat.

- Indicadors qualitius: es refereixen a valoracions sobre les qualitats i propietats dels objectes i les situacions. La intersubjectivitat és una bona forma d'apropament a la realitat

No solament hem d'avaluar els projectes que portem a terme sinó que n'hem d'informar a la comunitat o als nostres responsables institucionals. Cal fer doncs una memòria. La exhaustivitat i el llenguatge de la memòria dependrà i s'adaptarà a l'audiència a qui vagi dirigida. Un model per fer la memòria podria ser:

- Dades bàsiques del Projecte.
- Objectius del Projecte.
- Descripció de les activitats realitzades.
- Resultats dels indicadors d'avaluació.
- Valoració del grau d'assoliment dels diferents objectius.
- Valoració General.
- Propostes de millora (aspectes a considerar en un proper projecte)
- Memòria econòmica.

L'avaluació d'un cas (subjecte) la podem realitzar en referència als objectius prèviament determinats i en base a descriptors de situació o de conducta. Quan parlo de descriptors de situació hem refereixo al contrast entre una determinada situació esperada (enunciada mitjançant una descripció d'ítems i la que es dona en la realitat.) Els descriptors de conducta són especialment útils quan es tracta de situacions educatives. Alguns exemples d'aquests últims podrien ser:

DESCRIPTOR DE SITUACIÓ:

Porta i va a recollir als seu fills més petits a l'escola, se'n preocupa per saber on estan i que fan, els mostra afecte i dialoga amb ells, de quan en quan fan alguna activitat junts (anar a passejar, jugar al cinema,...) Atén la seva alimentació a les seves hores. Els infants van nets i ben vestits.

DESCRIPTORS DE CONDUCTA:

- Es preocupa per anar net i causar una bona impressió a les demás persones.
- Davant un conflicte amb un igual intenta resoldre'l a través del diàleg.
- Expressa les seves vivències, inquietuds, emocions i sentiments amb confiança i naturalitat.
-

L'avaluació del cas ens portarà cap el tancament de la intervenció o ens definirà una nova situació de partida.

Cal deixar constància de les avaluacions, tant siguin de seguiment o finals en els corresponents expedients.

L'avaluació d'una activitat. Les activitats s'haurien d'avaluar en funció de dos referents: els aprenentatges assolits i el clima de relacions generat. És força important que estiguin presents en l'avaluació tots els educadors i monitors que hi participin ja que el millor criteri per emetre un judici és la intersubjectivitat. Tant important com l'avaluació, ho és el fet de prendre nota dels aspectes que no han anat tal com s'esperava i proposar alternatives. En aquest cas l'avaluació es pot convertir en una activitat d'aprenentatge.

L'avaluació de la tasca de l'equip.

No podem deixar de banda el fet d'avaluar periòdicament la nostra tasca com a professionals. Tot i que l'autoavaluació com a procés de reflexió intern és força important, el marc de l'equip ens permet un abordatge avaluatiu més ric des de diferents punts de vista. Els focus de l'avaluació de la tasca de l'equip en el treball de carrer s'haurien de dirigir a:

- L'organització de l'equip, l'assignació de rols i el seu desenvolupament.
 - L'eficàcia i grau d'utilitat de la metodologia que estem fent servir per donar cobertura a les finalitats que ens vàrem fixar.
 - El suport i recursos que ens està facilitant la institució i les alternatives i accions per aconseguir els necessaris.
 - La coordinació entre els professionals de l'equip i amb altres equips externs.
- La complementarietat real que s'està donant entre l'espai carrer, atenció institucional i equipament socioeducatiu.

- La coherència de les nostres actuacions.
- Les dificultats i conflictes que estan trobant els professionals i el seu estat d'ànim.

El fet de comptar també amb referents externs (un coordinador, equip de supervisió, altres professionals d'altres zones,...) ens pot ser especialment útil per no caure un cercle viciós i poder rebre una visió més distanciada de la nostra realitat.

Per acabar amb aquest punt, es convenient reflexionar sobre les possibilitats reals que tenen els usuaris i la comunitat de participar en l'avaluació. L'avaluació no és tant sols un tema tècnic i als destinataris de les nostres accions sovint se'ls oblida. És important que els menors (tenint en compte la seva motivació i possibilitats) participin en la valoració de les activitats, que els usuaris de la nostra atenció individual ens aportin els seus punts de vista i rebin informació sobre les nostres conclusions per contrastar-les. La comunitat és la receptora dels nostres projectes i per tant té dret a opinar sobre l'adequació dels nostres projectes i a estar informada del desenvolupament i resultats obtinguts.

3.4.7.- Límits i dificultats: algunes orientacions.

El treball de carrer no és una metodologia vàlida per tot i també presenta punts febles i dificultats.

La primera d'elles és la **disponibilitat de temps**. Tot i que sobre el paper la xarxa de Serveis Socials d'Atenció Primària està completa, la realitat ens mostra una situació de significativa de desbordament en els actuals equips a Catalunya. Les ratios actuals es situen en un/a Treballador/a Social per cada 10.000 habitants i un/a Educador/a per cada 20.000. El volum de feina, gestió i coordinació que implica l'atenció individualitzada, l'organització i coordinació de les activitats grupals i les demandes burocràtiques creixents deixen molt poc espai per plantejar un treball de proximitat com el que plantegem. Més encara quan l'actual tendència administrativa és baixar més competències a l'Atenció Primària sense considerar l'augment de les plantilles. Les E.B.A:S.P avui en dia són "*un cul de sac*" on tot hi cap. Són recurs de masses coses amb massa poc per oferir. En aquesta situació plantejar un treball de proximitat, prevenir i detectar problemàtiques a més d'un professional li pot semblar un sarcasme.

De totes maneres crec però, que cal fer aquest treball de carrer amb un nivell d'intensitat assumible per l'equip. El treball de carrer és una inversió que a mig termini ens pot agilitzar molt altres tasques. De vegades allò que és urgent no ens deixa fer allò que és important.

Derivat d'aquesta manca de temps, **fer treball de carrer és fa possible si l'equip és suficient**. Difícilment podrà fer treball de carrer un equip on solament existeixin el/la Treballador/a Social i el/la Educador/a Social. El treball de carrer requereix certa especialització que no és possible amb pocs professionals.

Els equips amb els que he pogut fer treball de carrer eren nombrosos (Serveis Socials del Casc Antic de Tarragona: 1 TS, 1 E.S i 4 monitors- EBASP de Constantí: 1 TS, 2 ES, 1 Psicòleg, 3 Monitors)

En segon lloc, al menys des del punt de vista de l'Atenció Primària, **una intervenció socioeducativa plantejada únicament des del carrer tindria molt poca potencialitat**. No anem a fer amics o a donar consells, **necessitem recursos útils** i aquests els aconseguirem en l'àmbit institucional on cal invertir molt de temps. No es tracta de treballar al carrer o a l'Equipament educatiu o al despatx, es tracta d'estar present, amb més o menys intensitat, en els tres àmbits. Els joves necessiten uns suports i uns espais educatius on integrar-se.

També tenim que considerar **l'abast territorial**. Un professional no pot abastar un territori excessivament gran ja que la seva presència i proximitat quedaria molt diluïda. En molts dels casos caldrà prioritzar la intervenció en determinades zones.

En el dia a dia del treball al carrer ens **trobarem moltes situacions conflictives**. Pels que treballen amb persones en situacions de risc, el conflicte i el problema és la matèria prima de la seva feina. No podem pretendre sortir immaculats de la relació amb persones que sovint estan en una situació dramàtica. Tal com diu MONTULL, José Antonio (1994,116):

“Entrar en sus vidas, comportará entrar en el conflicto y en la desestructura de sus situaciones y, con mucha probabilidad, el educador será víctima de sus desajustes”

Davant del conflicte cal tenir en compte:

- La situació conflictiva que de vegades vivim amb l'usuari no ens l'adreça a nosaltres personalment. No podem viure el conflicte en primera persona. El conflicte està en la situació de l'usuari i en l'exercici del nostre rol, com a professional ens ha tocat estar allí.
- Cal entendre el conflicte des de la seva vessant positiva. L'important no és que es produeixin o no conflictes, el que importa és quines alternatives podem plantejar i quina resolució tenen. Tenir “por” del conflicte i no afrontar-lo es deixar per demà o demà passat un conflicte més gran amb menys alternatives de solució.
- Això no implica que la prudència és molt necessària per qui intervé al carrer. Als barris on treballem tindrem relació amb moltes persones que conviuen habitualment amb situacions delictives i, amb algunes d'altres, a les que la nostra presència i influència sobre els joves no els pot resultar gaire agradable. El nostre rol és educatiu. Cal anar amb peus de plom i no remenar coses que a nosaltres no ens pertoquen. Trobarem també persones amb greus patologies i desequilibris que poden tenir reaccions violentes. Cal anar sempre pas a pas amb els contactes i les relacions i, solen ser més útil les posicions conservadores que no pas les aventurades.
- L'equip és el màxim actiu del que disposem i és molt important que hi hagi una relació mútua de suport i confiança. És bo expressar les inseguretats, els dubtes i les dificultats als altres membres de l'equip.

Això ens alleujarà en els “*mals moments*” i el seu suport ens ajudarà a superar-los. El pitjor que li pot succeir a un professional que treballi al carrer és sentir-se sol.

En el treball de carrer també ens trobarem davant de **moltes situacions dramàtiques** que pateixen els usuaris en situacions marginals i davant de les quals som totalment impotents per fer-hi quelcom. Els conflictes, la vivència impotent d'aquestes situacions, les contradiccions socials, les preses constants i la sensació de no arribar mai se'ns poden fer una pilota de difícil digestió i ens poden fer sentir *cremats*. El “*bournot professional*” és una malaltia laboral que es pateix en totes aquelles professions que impliquen un contacte molt directe amb les persones. Davant d'aquest risc cal tenir en compte:

- Mantenir una relació equilibrada: no ens hem de posar del cantó de l'usuari i en contra de la institució ni a l'inrevés.
- Hem de partir de com són les coses, no pas de “*com tindrien que ser*”, i del com des d'aquí podem fer quelcom per millorar-les. No hi ha res que no pugui ser una mica millor.
- La relació de proximitat l'hem d'establir des de la distància del nostre rol. Les persones no són els amics que hem escollit, són usuaris. Tenim una relació professional.
- Hem de gaudir al màxim de la nostra vida privada i donar-nos el màxim de satisfaccions. Els nostres menors necessiten professionals tranquils, equilibrats, optimistes i dinàmics. No vivim per la feina, el compromís que hi tenim és un compromís professional no social. Els compromisos socials i ideològics els hem de situar en el nostre àmbit privat.
- Utilitzar la màxima de que en “el treball social” mai hi ha preses. Els problemes de la marginació són endèmics, les situacions que arrossegueu alguns dels nostres usuaris són cròniques. A la llarga som més útils treballant des de la tranquil·litat que no pas des de la precipitació.

Tenim també que **assumir moltes contradiccions** que bàsicament resumiria en:

- **La contradicció de rols:** Des dels serveis socials s'exerceixen fonamentalment 2 rols.

El rol de control social pel qual hem de fer preservar els drets de les persones més febles. Actuar davant els maltractaments infantils, familiars, de les negligències, la vulneració del dret a l'educació, controlant una PIRMI, demanat documentació, etc... Se'ns percep com a representants de l'administració que aprovem o deneguem, internem infants, informem a d'altres serveis institucionals. En definitiva, entrem a la seva vida i la intentem dirigir-la sense el seu permís sota l'amenaça d'una acció més contundent si no ens fan cas.

El rol assistencial pel qual els oferim suport, no els jutgem, els escoltem, els entenem i vivim experiències lúdiques i educatives al seu costat. Enriquim i aportem seguretat a la seva vida.

En forces ocasions aquests dos rols se'ns ajunten i davant de diferents membres de la mateixa família estem jugant a dos cares. Els usuaris perden la confiança i intervenir en un ambient que, de vegades pot ser hostil, ens deixa en una situació molt difícil.

Més encara quan alguns serveis de l'administració, des de despatxos allunyats s'emprenen accions amb molt poc tacte (i no me n'invento cap) que poden comprometre una tasca d'aproximació a la comunitat de molts anys, com: intentar detenir un menor quan acudeix a un equipament de serveis socials, facilitar als usuaris informes dels professionals del barri que aconsellaven una retirada de tutela, sol·licitar a l'educador una identificació d'un menor al carrer per ajudar als mossos d'esquadra, etc., Aquests fets succeeixen amb més freqüència de la que ens podem pensar.

L'Equip d'Atenció Primària ha d'efectuar tots dos rols, però per no caure en grans contradiccions, es molt millor buscar una coherència en el rol que assumeix cadascun dels professionals en funció del context majoritari en el que treballa. No es tracta de jugar a bons i dolents, senzillament que és molt difícil jugar de defensa i de davanter en el mateix partit.

Pel que fa a certes demandes administratives cal negar-se contundentment a aquelles que comprometen el nostre rol. Ells no hi són mai, nosaltres estem al barri cada dia. Moltes vegades ens fan aquest tipus d'encàrrecs per veure si som "*pardillos*" i es treuen el "*marro*" de sobre. Jo mai he demanat als membres d'un cos de seguretat que vinguin a fer titelles o ajudar-me a preparar una xocolatada, ni a un EAIAS que m'ajudi a fer jocs al carrer, ni a un tècnic del departament de la direcció General d'Atenció a la Infància que hem programi un projecte de Casal d'Estiu (Només faltaria). Doncs, el que va del dret, també va del revés. Hem de col·laborar, però cadascú des del seu rol i la seva posició.

Les contradicció socials: Tenim l'encàrrec de la societat d'integrar a les persones que la mateixa societat margina. Una cosa és la lletra i altra són els fets diaris i quotidians. Moltes vegades se'ns pot fer molt difícil treballar per una organització que l'únic que pretén és que "no hi hagi soroll", "que els joves no molestin" i tenir cura de les formes per donar una imatge als ciutadans de que es fan moltes coses i de que tot està sota control.

Ens agradi o no ens agradi, aquest és el punt de partida. La filosofia i la reflexió aquí ens serviran per a poca cosa i més val deixar-les per una tertúlia dominical. Hem de baixar al terreny del concret, del treball operatiu. Hem de ser intel·ligents, creatius i trobar sortides per cada situació específica i assumir que, de vegades no les veiem o simplement no n'hi han.

La contradicció amb l'usuari: No tant sols les contradiccions es situen en el terreny institucional i social. De vegades l'usuari (i més quan es troben en situació de precarietat i marginació) malbarata aquells recursos que amb tant d'esforç hem aconseguit, ens deixa en evidència, traeix la nostra confiança, s'automargina, s'esforça en autodestruir-se, ens violenta quan pretenem ajudar-lo. Arribem a pensar que no *mereix* el nostre esforç, que la propera vegada “ens cobrirem millor les esquenes”.

Crec que aquests pensaments ens ajuden ben poc. Els drets socials no es mereixen o desmereixen. Tothom en té dret i la nostra tasca professional es possibilitar, en la mesura del possible, els seu accés a totes les persones. La responsabilitat sobre la conducta de l'usuari és únicament seva i, en definitiva, ell en sortirà beneficiat o perjudicat del bon o mal ús que en faci del nostre suport. Qui malbarata el recurs públic, qui el crema, qui es tanca portes és l'usuari. Nosaltres hem fet el que teníem que fer i les nostres intervencions de “per se” tenen riscos que s'han de assumir. No treballem precisament amb persones amb grans capacitats per ser coherents. La millor manera de cobrir-nos les esquenes és actuar sempre amb professionalitat. Cada usuari és una persona diferent, les preconcepcions i els tòpics s'han d'aparcar. Els fracassos no son nostres i això ens ho hem de recordar a nosaltres i als usuaris.

Els estils de treball predominants. He comentat anteriorment que els serveis socials dels 90 no entren generalment en gaire sintonia amb el treball de carrer. Lamentablement tampoc ni amb el treball grupal ni comunitari. Les EBASPS s'han centrat en l'atenció individualitzada i en la coordinació. Prima la paperassa, el protocol i la informatització de dades. L'administració s'ha desvinculat dels seus equipaments i les ha cedit a les cooperatives d'iniciativa social (la feina es racionalitza i baixen els costos... diuen). Així ens va i per això s'ha de fer remodelacions del model d'atenció a la infància i models de control de qualitat de l'atenció, de l'eficàcia i la eficiència i coses similars... Tots aquests models i invents que ens arriben periòdicament els hem d'assumir perquè no treballem pel nostre compte i risc. De vegades les directrius ens venen de més amunt, de vegades de més prop. Cal recordar que som professionals. Sí que ens poden dir que hem de fer, però no com ho hem de fer. Els professionals que creuen que s'ha de retallar la distància entre l'administració i els ciutadans tenim algunes coses al nostre favor:

- El professional sempre té molts espais que són una “caixa negra” i que tant sols ell controla. Les directrius burocràtiques solen venir des de lluny i “des de lluny” tenen altres coses més importants que fer que observar permanentment els nostres graus d'ortodoxia. Ningú ens dirà res per treballar al carrer si complim amb determinats requeriments obligatoris. No ens cal esperar cap encàrrec.

- Sortosament els àmbits administratius més propers a la ciutadania, i parlo evidentment dels mitjans i petits municipis, que pateixen més de prop els problemes i les seves conseqüències, entenen cada cop més quins models d'atenció funcionen i quins es mostren inoperants.

Quan les polítiques es fan des de la proximitat, el treball comunitari recupera el seu valor i obté el suport necessari. Si el treball de carrer es planteja des d'una vessant tècnica i metodològica, operativa i funcional recuperarà l'espai que li pertoca i s'implantarà com una metodologia de treball potent per l'Atenció Primària.

4.- CONCLUSIONS

El treball de carrer no té perquè ser una metodologia de treball informalitzada, lluny d'això es pot plantejar des d'un apropament metodològic sistemàtic: objectius clars, aplicació de tècniques, disseny d'instruments propis per la recollida de dades i sistemes d'avaluació.

El treball de carrer abasta àmbits diversos d'intervenció: treball individual, grupal i comunitari. El mateix aporta una visió globalitzadora de la realitat si l'utilitzem entès dins una complementarietat d'espais: l'espai institucionalitzat, el centre educatiu no formal i l'àmbit de dinamització comunitària.

Partim de la hipòtesi de que la utilització d'estratègies de treball de camp al carrer, si s'orienten a facilitar les relacions entre persones, professionals, recursos socials i comunitat; i, a la recollida d'informació rellevant, d'una manera constant i sistemàtica, permet un grau d'ajust més òptim de les posteriors intervencions socioeducatives a les necessitats i demandes de la població i facilita l'accés dels ciutadans amb més dificultats als recursos de benestar.

Des dels Serveis Socials d'Atenció Primària, el treball de carrer s'ha d'entendre com una metodologia que poden utilitzar tots els professionals de l'equip. La seva utilització es justifica en que ens ajuda a l'assoliment de les següents finalitats:

- Millorar el coneixement de la dinàmica comunitària de la zona de referència de l'E.B.A.S.P (Equip Bàsic d'Atenció Social Primària) i dels esdeveniments quotidians que afecten la seva vida amb el propòsit de facilitar posteriors intervencions socials i educatives que es promoguin des del Servei.
- Aproximar i difondre els recursos dels que disposa l'E.B.A.S.P a tots els sectors de la població (especialment als grups amb més dificultats) facilitant un espai de relació i de contacte de més proximitat amb els professionals.
- Dinamitzar la vida col·lectiva de la comunitat mitjançant activitats de caràcter lúdic i educatiu al carrer que afavoreixin les interrelacions informals entre el veïnatge.
- Contactar amb infants, adolescents i joves d'alt risc social per possibilitar la posterior intervenció socioeducativa tant a nivell individual, familiar, com grupal.
- Detectar i fer un seguiment de les problemàtiques que afectin a la comunitat.
- Sensibilitzar a les persones significatives, entitats i associacions de la zona i la comunitat en general sobre els problemes socials que els afecten intentant aconseguir una comprensió i actitud positiva davant les situacions i la seva col·laboració en la seva resolució.

El treball de carrer té una dimensió molt més àmplia que l'atenció de col·lectius marginalitzats i en situació de risc. Es pot entendre aquest treball en un sentit preventiu adreçat a tota la comunitat. El treball de carrer es caracteritza bàsicament per la intervenció sense demanda explícita, la presència (immersió del professional en el medi), la proximitat amb l'usuari, la disponibilitat i un abordatge comunicatiu més informal i distès.

El fet de que el treball de carrer hagi perdut vigència en l'actualitat no es deu pas a la seva manca d'utilitat sinó a l'excessiva vinculació d'una metodologia de treball a una figura professional (el prototip tradicional d'educador de carrer) que actuava sota una concepció fortament marcada des del voluntarisme i el compromís ideològic; a la poca divulgació, sistematització i desconeixement de les possibilitats educatives del carrer i; al progressiu canvi d'orientació d'estil de treball dels Serveis Socials d'Atenció Primària que prima més l'atenció individualitzada, l'establiment de protocols d'actuació i coordinació, la gestió burocràtica i la informatització de les dades enfront les actuacions de caràcter grupal i comunitari. Aquest estil pot deixar en entredit la funció educativa dels propis Educadors Socials.

El treball de carrer, com tot, presenta límits i dificultats: la necessitat de temps, d'una dotació de recursos personals, funcionals i materials. Requereix de professionals realistes, dinàmics, amb capacitat per manejar situacions conflictives, situar els seus rols i relativitzar les contradiccions.

Recuperar el treball al carrer significa desmitificar-lo, situar-lo en la seva mesura i anar progressivament construint i divulgant les seves bases teòriques. És una activitat que demana una inversió inicial però que facilita molt la intervenció posterior. S'ha d'evitar que les experiències existents restin aïllades i desconegudes. Cal ser autocrític i revisar les actuals formes de treball predominants en la pràctica habitual dels educadors socials d'atenció primària. Malauradament, no sempre l'estabilització contractual, la constitució sòlida d'estructures associatives professionals, el reconeixement acadèmic i laboral tenen que tenir com a conseqüència una millora de les pràctiques i de la implicació dels professionals.

BIBLIOGRAFIA DE REFERENCIA PEL TREBALL DE CARRER

- * ARRIETA, LOLA (1992): Educar desde el conflicto.Chicos que molestan. CSS. Madrid.
- * ASOCIACIÓN CULTURAL LA KALLE, ARQUERO, MERCEDES (1998): Educación de calle. Hacia un modelo de intervención en marginación juvenil. Editorial Popular. Madrid.
- * CABANILLAS, M.C LÓPEZ MÉNDEZ, E (1991): Manual para el educador social. Habilidades de comunicación en la relación de ayuda. Dirección General de Protección Jurídica del Menor. Ministerio de Asuntos Sociales. Madrid.
- * COLOMER, J (1986): “Lleure i estructures urbanes” a Ponències de les Primeres Jornades sobre Lleure Infantil i Municipi. Materials Joventut núm 5. Diputació de Barcelona. Servei de Joventut.
- * COMAS, MARTA i FUNES, JAUME (2001): Educadores i Educadors de Carrer: De l'opció ideològica a l'opció tecnicometodològica. Col·lecció Finestra Oberta núm. 20. Fundació Jaume Bofill. Barcelona.
- * FERRAN, P (1978): La escuela de la calle. Narcea .Madrid.
- * FRANSOY, PIUS (1989): “La calle, elemento educativo” a FUNDACIÓN SOL HACHUEL, Encuentros en la marginación. Madrid .
- * FRANSOY, P; BELLIDO, J; FUNES,J; GONZÁLEZ, C (1986): Els nens de Carrer. Ed. Saurí i ICESB. Barcelona.
- * FUNES, Jaume (1990): La nueva delincuencia infantil y juvenil. Paidós. Barcelona.
- * GUERAU DE ARELLANO, FAUSTINO i TRESCENTS, ADRIÀ (1987): El educador de calle. Rosselló Impressions. Barcelona.
- * GUILLAUMET. J.M; MORALES, M, VENTALLÓ, E (1986) “Espais de joc a les ciutats, perquè?” a Ponències de les Primeres Jornades sobre Lleure Infantil i Municipi. Materials Joventut núm.5. Diputació de Barcelona. Servei de Joventut.
- * MONTULL, JOSÉ ANTONIO (1994): Chicos de la Calle. Editorial CCS. Madrid.
- * PUIG, J.M; TRILLA, J (1985): Pedagogia de l'oci. CEAC, Barcelona.
- * QUILLIS RAMON (1995): Infants a l'ombra de la vida. Reflexions sobre la marginació infantil. Columna. Barcelona.
- * ROMANYÀ BLAY, T (1990): “Metodología para el estudio de las relaciones educación entorno urbano” a La Ciutat Educadora. I Congrés Internacional de Ciutats Educadores. Ajuntament de Barcelona.
- * TRILLA, J (1996): “La educación y la ciudad” a Otras Educaciones. Editorial Anthropos. Universitat Peadagògica Internacional. Barcelona.